

emelték fel a nyelvet s olvasóikat. De ezzel a még sokkal magasabb fejlődés útját nyitották meg, oly fejlődését, mely őket mulhat'atul messze hátrahagyandja. Kisfaludy Sándor, Csokonai és Berzsenyi után Vörösmarty és Kisfaludy Károly következtek, hogy ezek Arany és Petőfi készítsenek utat tovább. S a Himfy nyelve a Vörösmarty és Arany által végkép el van homályosítva.

De a Himfy érzelmei, mint az arany, nem mehetnek kia divatból, mely csak a formák fölött uralkodik s nem vesztetik el becsüket, mely egészen független a külső ékítéstől. Ő egy országnak szívéhez szolt: és pedig az ország székkel felének szívéhez Himfyével s mindkét neméhez Regéivel. A maga kora leányai és asszonyai előtt talán egy magyar költő sem volt még oly népszerű, mint Kisfaludy Sándor. S ő büszkén mondhatta, hogy népszerűsége aranyborához semmi sálak sem vegyült. Népszerűségében a pártaskodásnak ép úgy nem volt semmi része, mint nem a durva, nemtelen vagy izléstelen általi kedv-hajhász-nak, mely a tömegek tetszését, mulólag bár, de gyakran nagyobb mértékben bírja meghódítani a hatás nemesebb eszközeinél. A „Himfy szerelmei“ ben lehatnak felesleges sorok és strófák, lehetnek ismétlések, melyek lapossá teszik itt-ott, a mit a ciklusos hosszú költemények, Petrar-kától kezdve nehezen vagy soha sem kerülhetek el, s azért a Kazinczy gúnyos epigrammájában, „Tüze felét!...“ lehet valami kis igazság is. De egyet nem fog felfedezni a Himfy kétszer kétszer dalában senki: egy illetlen sort, egy nemtelen érzelmeket, egy buja túztól síkamlós szót. Mert tán hideg érzelmeket dalolt s a szenvedély sugallatait nem ismerté? talán egy nyárspolgár tisztas hajlamai nyertek kifejezést dalában, kinek udvarlásairól azt szokták mondani: hogy komoly szándékkal jár — Nem! Himfy keble a Vulkán bevételéig s egy létemésztő szenvedély küzdelmei közt vonaglik; de nem természet, tisztaságát egy percre sem tagadja meg, égő heve küzdelmeiben. A múza csókja soha tán költő ajkán oly szűzies nem volt mint a Himfyén.

S általában, nagy és maradandó hatásának, azt hiszem, ebben fekszik titka! Az anyák kedvellették, mert oly érzelmeket zengett, forró lánghevével, melyeket ők már ismertek; de leányaik kezébe bátran adhatták, mert oly nemes tisztaságban zengette azokat, hogy nem feltheték hatásától. S Himfyt, a tizenegy éves leánykától a nyolczvan éves matronáig, minden magyar nő olvasta és dalolta. Az első szerelem sejtelve az ő lapjai fölött hasadt ki bimbajából a leányka szívében, s a rég elhervadt tavasz fuvalma az ő lapjairól lengett vissza még a nagyanya merengő emlékébe. Óriási hatalom, egy nővilág szíve s képződése fölött így rendelkezni.

Tagadhatatlan, hogy a magyar nők század elején Kisfaludy Sándor munkáin kedvelték meg az olvasást. S ez maga nagyobb érdem még az irodalmi becsnél is. Ha asszonyaink ma többet foglaloznak politikai s kevesebbet költői művek olvasásával: főoka kétségkívül, mert nincs egy Kisfaludy Sándorunk, ki egy új Himfyvel el tudná őket ragadni és bájosni. A Himfy egykori olvasónói, ma már aggok vagy — vele együtt porlanak.

Iránta sem voltak kegyetlenek a párkák, késő öregséget s szép, derült, vidám alkonyt engedtek érnie. Ha hatása teljelt túlélt is, de dicsőségét nem, s neve a tisztelet fényében élete végszakában ragyogott legjobban. 1843-ban, a 71-dik évét élő aggastyán tiszteltetére, Himfy-ünnepély rendeztetett, me-

lyen a Himfy-lant megkoszorúztatták s Erdélyi János szép dalának („Mi zengi túl a bérczetek...“) elzengése után b. Eötvös dicsbeszéddel, Vahot Sándor költeménnyel tisztelte az agg költőt, — mint napjainkban egy újabb nemz. dék Toldyt. A következő évben, 1844-ben, október 28-án, s így 72 éves, egy hónapos és egy napos korában, a hol született, Sümegyen, meghalt a költő. 1860-ban a Regéiben megénekelt Balaton partján, hol minden hegytető s minden várom, minden agg fa és minden rózsabokor az ő emléke, külön szobrot is emelt neki a kegyelet.

De az ő örök emléke, mely nemcsak százados évfordulóján virul még, hanem több századokkal is fog dacolni: „Himfy Szerelmei!“ —á—r—

Krisztus a buzakalászk közt. *)

Buzavetés végében
Áll a Krisztus képe;
Eget-földet megindít
Néma szenvedése.

Nagy úr robog el arra,
Könyvemlűen néz szét:
A látomány meghatja,
Szánja-bánja vétkeit.

Szántóvető közelget,
Istenére gondol,
Megemeli kalapját,
Egy imát is mormol.

Vándor megáll egy percre,
Aján ily szók kelnek:
„Istenem, mit szenvedtél!
Több panaszt nem ejtek.“

Szegény asszony zokogva
Omlik a kereszthez,
Vigasztalás, hitet kér,
És szíve könnyebb lesz.

Gazdagnak és szegénynek
Fényt kap arculatja;
— Szegény Krisztust a bánat
Soha el nem hagyja.

Sárga buzakalászk
Fejüket lehajjták,
Éjjel-nappal suttognak
És őt vigasztalják.

Dalmady Győző.

A magyar nemes testőrség alapítása. **)

Magyarország erkölcsi élete talán soha nem változott meg alapjában oly hirtelen, mint a pragmatika sanctio értelmében királynak elismert Mária Terézia országglása alatt.

E hirtelen, rohamos átváltozás korántsem tulajdonítható az ez időben külföldön fejteni kezdő szabad eszmék befolyásának, vagy az újabb philosophia hódításának. Mert hiszen a Francia-, Német-, Angolországban lángra lobbant tudomány életadó sugarai Magyarhonba nem hatolhattak be. Fátvölt buzott ezek elé Ausztriai politikája, hogy a nemzet az ő kezéből izlelje a tudomány első cseppjeit, de csak oly formán s oly mértékben, a mint ő akarja.

S ezen, az ország nemzeti irányban haladását gátló politikához, öntudatlanul bár, de azért hozzájárult maga a nemzet is; mert, a mi e kort szomorú színben tünteti föl előttünk, a nemzet megveté a munkát, megveté a munkást s önmaga elpuhulva tétlenkedett. A nemzet tagjait vésses zsi-

*) Főlovasztatták a Kisfaludy társaság szept. 25-diki ülésében.

**) Mutatvány szerzőnek „A magyar n. testőrség története, különös tekintettel irodalmi működésére“ czim alatt, a napokban megjelenő nagyobb munkájából.

badás fogta el. Minden, mihez munka kellett, szünetelt, mert a nemes érintetlenül hagyta azt, s csakis annyiban folyt be erre nézve, hogy az egyébként is csekély száma, valódi munkálkodókat minden lépten-nyomon akadályozta. Az ország tizenkilenc huszadrésze rabszolgai állapotban nyomorgott, míg a tulajdonképi nemzet, a négy-ötzszázezer nemes, unalma elűzésére vadászatot, mulatott és — szónokolt. A tétlen nemességgel s az elnyomott koldus néppel aztán, egy oly erő- s akaratjeljes kormány, mint a minő ez időben a bécsi volt, kénye-keve szerint bánhatott.

Az ily állapotban siruló Magyarország erkölcsi életében az örökösödési harcok után Ausztria, s közelebről Mária Terézia a centralisatio által hoztak be nagymérvű, bár jóra fordult, de nemzetiségünkre nézve határozottan káros czélzatu változtatásokat.

A centralizálásra törekvés I. Lipót óta Ausztria hagyományos politikájának legfőbb része volt. Utódja I. József alatt a háborgó Magyarországból a főurak egész seregét csalogatták Bécsbe, s aztán különböző utamódon ott is ragasztották. Később feltűnően észlelhetővé vált ez III. Károly uralkodása alatt, ki vezéreszmében egyezett ugyan leányával, de, miként a csekély eredmény mutatta, nem értett a kivitelhez. Uralkodása alatt a főnemesség szerették ugyan, mert hízelt hiúságoknak az ő kezéből nyert tizenegy, kilenc vagy hétágu korona, mégsem valának az udvar uszályhordozói vagy szolgává aljasult bizalmas udvaronczaik, hanem megmaradtak annak, a mik előbb voltak: váraikban, kastélyaikban lakó uralkodó, országos, szabad nemességnek, s ősi törvényeik szerint gyakorolták patriarchalis jogaikat.

A magyar köznemesség is Mária Terézia trónraléptéig megörzém minden nyereségeivel együtt nemzeti szokásait, erkölcsit. A fiatal birtokos nemes tanulmányait honi iskolákban vagy külföldi egyetemeken végezték, hogy a közügyekben praxist szerezzen, magas rendű hivatalnak mellett patvarizált. Ennek végeztével hazament ősi fészkebe, hol megyéjénél kezdte s rendszeren végezte is hivatalos pályáját. Hivatalba jutása után feleségül magyar nőt hozott a hához s életét ezentul birtokán, annak igazgatása, s megyei és családi ügyek közt tölté el.

Hivatalos nyelvét, a birtokait biztosító latint okvetlenül tudnia kellett, de ha el is sajátított más nyelveket, társalgása tisztán csak nemzeti nyelven folyt. Ez volt, néhány felvidéki tót vármegye kivételével, a megyegyűlések s a tanácskozások nyelve, még a most már Horvátországhoz csatolt drávaszlavi megyékben: Szerém, Verőcze és Pozsegában is.

Károly uralkodása alatt tehát a magyar-nak érzülete, gondolkodásmódja, s ezek folytán mind a nyilvános, mind a magán életben nyelve, öltözete tisztán magyar volt. S ha a francia vagy német módi talált is néha utánzókat, maga a nemzet tömege nem majmolt senkit, sőt inkább az ezt tevő csekély számú különczöt hazafiatalansággal bélyegzé.

A nemzetiségét ennyire megtartott nemzet Mária Terézia nagy politikai terveinek útjában állott. Jól tudta az esztélyes királynő, hogy míg a nemesség társadalmilag át nem alakul, mindaddig hiába kísérti meg abszolút és centralizáló terveit. E tekintetben munkába vett törekvéseit igen előmozdította a trónját fenyegető veszélykor mutatott bizalomgerjesztő állása, könyei és kérése, mi a magyar rendek előtt osztrákházi uralkodótól egészen új volt, mit soha nem láttak, soha nem hallottak. Ez a szigorubb nemze-

ties gondolkozásukat is feléje fordította, a nagy tömegben pedig határtalan lelkesedést gerjesztett.

Nagy előny volt terveire az is, hogy az ország rendei a 1741-diki országgyűlésen némileg önként elfogadták az örökös tartományokkal való egyesítés eszméjét, midőn a német császári méltóságtól elesett Mária Terézia a magyar királyság rangjának, címének és hatalmának erejével akarták a nagyhatalmasságok sorába igatni azon kikötéssel, hogy ezentul Magyarország legyen a monarchia központja, s a magyar állam-főuraknak szavuk legyen az összmonarchia ügyében is.

Mindez némi egyesítéssel, kormányzottsággal függ össze, s a nemzetet e veszélyes territoriumra léptétől fogva a királynő bizton kezdé vezetni. Néhány magyar urat nevezett ki valóságos belső titkos tanácsosává, helyreállította az ország integritását, elhatározta Mátyas király budai palotáját romjaiból kiemelni, mi együttvéve csak romjan arra mutatott, hogy Mária Terézia kész megadni a nemzet jogos kívánalmait. Azért gyanut épen nem támasztott az örökös tartományokkal egyenlősítő ügyeké. Csak nagy sokára, mikor a létrehozott új állapotokon nem csupán a királynő, hanem oly sokak érdekei miatt sem lehetett többé segíteni, vették észre, hogy a királynő nem hogy nem Magyarországot választotta birodalma sulypontjává, sőt a német-cseh tartományok kormányvelei alá szándékozik hajtani.

Kevesen ismerték föl e vésses körülményeket, s azok is hiába beszéltek aggodalmairól. A dolgok lényegét mélyebben nem kutató, egyedül küljelenségek után induló tömeg mindenben egyedül a nemzet iránti hála nyilatkozásait látta, s nem vette észre, hogy a nyújtott cseccsebecse ajándékért mily iszonyu váltságdíjat tettek le: az állam lehető elidegenedését. Pedig a magyar törvényadta jogok mind a nemesség kezében központosultak. S Mária Terézia tapintata érzé, hogy mikor ezek elvesztik érdeklődésüket a közügy, mely érzésüket a hon iránt, akkor gyámszóltalan hazájukkal a maga terveivel egyezően bánhat.

Ennek elérésére tehát, honi ügyektől s az egész hazától elvonni a nemességet, s a császárváros anyyi életet nyújtó legében társadalmilag átalakítani volt kedvencz terve a kegyes királynőnek, de ezt, a multak történetéből okulva, nem erőszakkal, durva parancsokkal, hanem simán, kimélettel, a módok és eszközök szerencsés megválasztásával törekedett végrehajtani.

Tudta jól, hogy a jogaira aggodalmasan féltékeny nemzet erőszaknak nem enged, s jogai legkisebbikének csonkítását nyugodtan nem tűri. Ismeré a nemzetet, mely maga zengi önmagáról, hogy „a jogát nem adja, de ha véle banni tudnak, az ingét is od' adja“. S épen mert ennyire ismeré, szigorú bekők helyett selyemfonalat alkalmazott. Számításában nem csalatkozott, ez hatott: egyetlen ajándék gyűrűjéért hűséget esküdött egy egész nemzet, egyetlen ajándék kardjáért kardot kötött egy egész nemzet, egyetlen ajándék lovért fölült egy egész nemzet. *)

Mária Terézia a természetből kitűnő uralkodói tehetséggel áldatott meg. Egész kör-

*) 1745-ben az új hadsereg megszavazását s szervezését Pálffy nádor vitte keresztül, kihez Mária Terézia az ezt megelőző napokban sajátkezűleg így írt: „Apám Pálffy, e levél küldöm önnek, melyet ha alattvalóm legbívőbbike méltó csak megülni Vegre ön egyszerűsége és kardot is, melylyel engem ellenségeim ellen védjen, s fogadja a gyűrűt jól indulatot zálogul.“ — Ld. „Geschichte und Thaten der Fürstin und Frau Maria Theresia.“ 1743. III. Th. S. 689. — 68. Fessler: „Die Geschichte der Ungern und ihre Landsassen.“ Leipzig, 1825. X. B. S. 135.

nyezetét elbájoalta bizonyos gyöngéd figyelemmel, melylyel örökké munkás, tevékeny volt. Mások legcsekélyebb kívánalmainak felismerése, s e mellett, mi nélkül nagyság nem is képzeltető, tulajdon vágyainak gyakori feláldozása oly kedveskedések gyakorlására, melyek selyemhálója szorosabban vette körül a vele érintkező szívet, mint a legnagyobbszűz jótétemény nagy hálára szorító kötele, — kormányműveleteiben főszerepet játszott. Összes tevékenység, életvidor kedélye, melylyel környezetét lebilincselte, s főleg finom bánásmódja, mind inkább csak a család körében mozogtak. A királynő jelleme, tettei, politikája mozogtatta mindenha a családíság volt. Ő mindenütt családokat látott maga körül. Birodalmát csupán nagyobb családikörnek tekintette, népei e nagy család tagjainak tartotta, melynek jólétéről gondoskodni igyekezett, de melytől aztán ő, mint családfo vakengedelmességet kívánt. S ezt népei, különösen a főügyelemben részesült magyar, kegyenczüknek meg is adták. A magyar ritkán birt ellentállani a királynő csöndes hódításainak; mert ő, mely belátása fős gyöngéd női szív egyesült mesterségével tudta mindig érinteni a nemzetet. Az atyja által megkezdett, minden erőszaktól mentes szelid politikát foganatosította, s ez révpárta vezető biztos delegatívát vált kezében. Egyedül a lassu, csöndes átalakulástól várt tartós sikert. És e siker kivívására a fejedelmi s női fogások egész tárházát hozta mozgásba.

Átalakításait a nemzet fejlődéseivel, hajlamaival, eszméivel oly annyira egyezőleg eszközölte, hogy csak igen kevesekben támadt aggodalom az alkotmányosság szellemével s a nemzeti függetlenséggel ellenkező irányzatok végkimenetelére nézve. A mód, melylyel átalakításait végrehajtotta, mindig bizalmat gerjesztett, bizalmat az ország területi épségének helyreállítása, bizalmat a hang, melylyel Magyarország alkotmányának megőrzését oly fennen hirdette, s annak formáit példás hűséggel tartotta meg, sőt egyben-másban hiányait még ki is pótolta.

Az apróságokra figyelő nemzet nem vette észre vagy nem rótta fel neki, ha a sarkalatos törvényeket megsértette s azok szellemét sokban elferdítette. Kényuralmi elveket ovatosan, ugyszólván észrevétlenül hozott be a közigazgatás egyes részeibe, minden hangosabb ellenzés nélkül. A szabadságra, önállásra oly büszke s féltékeny főnemességet pedig annyira megváltoztatta, hogy holta után többé nem is lehetett ráismerni arra az erőteljes, a kényuralom felett nem tró nemzetre, mely trónját fél Európatól mentette meg. Anyos Pál 1782-ben írt művében igen találóan jellemzi e kort, azt mondván, hogy ez időben „megpuhult a szív; az ész megfedekezett öseinkről; alig lát magán a mostani magyar csak egy foltot is már, mely emlékeztethetné, hogy azoknak onokája, kik nemes vérekkel fizették azt az örökséget, melyben most heverész! Ugy tetszik, mintha az öltözet másolásával kioltották volna mellyekből annak a nemes tűznek még szikráit is, melyet annyoknak tejjével szoptak.“ Ime, hű képe annak, hogy a köntösváltoztatással egyidejűleg a nemzet miként öregedett az erkölcsökben! De, hogy ezt jobban szemügyre vehessük, tekintsük meg Mária Terézia uralkodása alatt mind a fő, mind a közneemesi osztályokban, vagyis a nemzetben — mert a tulnyomó kézműves s paraszt-számúba nem vétett, — bekövetkezett változásokat.

A még csak néhány évvel ezelőtt ősi váraikban, kastélyaikban ülő magyar magnási családok seregétől vándoroltak a birodalmi székvárosba, hogy ott levetkezzék

láthatólag nemzeti ruháikat, majd nemzeti-ségüket, s ezzel együtt ősi erényeiket. Felvették az általános európai miveltség morzsáit, általában azonban hasonlítottak a fajence edényhez, melynek máza porcellán belsőt sejtet, holott silány máza. Idegen szellemük idegen ruhát igényelt, s a nemzetiség előttük mind közönyösebbé lett, s ezek nagy része testileg-szellemileg elveszett hazájára nézve. Még ekkor nem hangzottak el a nagy eszmék, melyek Franciaországban, a politikai szabad gondolkodás szülőhőzában termetek. Nem volt, ki figyelmeztesse a neki bódult főnemeseket honuk iránti kötelezettségeikre. A kegyes királynő pedig gondoskodott arról, hogy e szent kötelmet minél inkább feledjék, hogy megtartsa őket Bécsnek, s ezáltal a birodalom érdekeinek. E tekintetben leghathatósb eszköze az összeházasítás volt. Magyar urak német nőt szerzett feleségül, ki aztán férjét állandóan Bécshez kapcsolta, gyermekeit német szeltemben nevelte; viszont magyar nők német férjért, s ekkor ismét a férj hivatala tartá ott a magyar nőt. A czimek, kitüntetések, az utjonnan felá litott Mária Terézia s Szent István magyar király diszrendjei, a különböző hivatalok, mind igen olcsó áron lánczólak le magnásainkat a királynő mellé.

Egyébiránt a főnemesség udvar köré gyűjtése az uralkodóknak nem nagy erőfeszítésbe kerül. A főnemesi osztály a történelem tanúsága szerint, mindig szeretett az udvar fényénél sütkérezni. S igen természetesen. Dúsgazdag egyén, miután az élet szükségéiért nem kell fáradsnia, hacsak nagy-ratörő lélekkel nem áldá meg az ég, rendszeren léhaság után kapkod, lelke csak hű ki-tüntetésre vágyik. Ki nem tudja otthon el-költeni jövedelmét, kinek a vidék szük a ragyogásra, kétségkívül oda furakodik, hol legtöbb alkalma van a kitűnésre, és pompa s csillogás kifejtésére.

A főnemesség udvarba menését kivette már Mária Terézia néhány elődje is, de a köznemesi osztályt, mely mint minden középosztály, a legforróbban érez hona iránt, s legnehezebben hagyja el a kört, melyben született, és éls melyben halni akar, egy sem tudta megnyerni az udvarba, vagy csak a birodalmi fővárosba menetelre. Hogy a királynő ezek mágnesűjét is fölálta, finom női tapintatának, országglári fényes talentumának legkiáltóbb tanujele.

Hogy a köznemesi osztályt az udvarba édesgesse, két régebbi intézményt elevenített föl: a lovag-akadémiát s a magyar nemes testőrséget. A Theresianum nevet nyert lovag-akadémia részint az ő, részint egyes gazdagabb urak alapítványai által nagyszerű lovagnevelő intézette vált, melyben a kétszáz nemes ifjú között ötven-hatvan magyarhoni neveltetett nemzetiségi tekintet nélkül. Ez bizonyára igen sokat tett a köznemesiség Bécs felé fordítására nézve. De mi még inkább s még gyorsabban akarta kivetkőztetni nemzetiségéből a köznemesi osztályt — a magyar nemes te tőrség felállítása volt.

Ez intézkedése a nemzetre nézve a lehető legvésszes tendenciájú lévén, igen sok gondot fordított arra, hogy oly színben tüntesse föl a honiak előtt, mintha egyedül országanyai gondoskodásából eredne, melylyel szeretett hű Magyarországa becsületét, művelődését, javának gyarapodását mindenkifölött istápolja. Mária Terézia a gárda felállítására czélzál a miveltségnek a hazafiak közti terjesztését jelölő ki. De ez inkább csak szín volt, s bizonyára nem csatlódnak, ha a miveltség mellé czélul a germanizációt is oda tesszük.

A királynő ilyszertü törekvései mellett,

pillanatnyi hasznával kábá vá tönjéneze a nemzetet, s az földözár érdekeit. A rendek csakugyan országanyai gondoskodásnak véték a testörség felállítását, s e szerint ezek irányában a királynő kitűzött célját elérte. Ámbár a középneemességet már eddigelé is számos kitüntetéssel és jótéteménnyel halmozá el, mindnyáját együttvéve nem fogadták oly lelkesülten s oly hálával, mint ezen legújabbat. Közlelbbi vizsgálat után e lelkesültség okát könnyen kimagyarázhatjuk.

A magyar eddigelé is, a mily egyszerű volt általában véve háztartásában, oly anynyira szerette a fényüzést ruházatában. Szakadatlan soru adataink vannak Magyarország történetében az Árpádoktól maig, arra nézve, hogy a magyar e tekintetben soha sem tagadta meg keleti természetét. Ruhában pedig hol üzhettek volna nagyobb fényt, mint épen a pompakedvelő királynő környezetében levő testörségénél. S oly korban, midőn a gomb, zsinór és aranyozás szerint számították az érdemet, adták a tiszteletet,

lagával elkábitotta a nemzet zömét, s érdekességét eszközölvén, a nemesség Mária Terézia érdekeit csak előmozdította. Kézkezet mos, s érdeket érdekért adván, az a mit a nemes urak reméltek, nemsokára teljesedésbe ment.

Az 1760-dik év szept. 11-kén kimondott ige csakhamar testté vált. Ugyanezen év, ugyanezen hónap 28-dik napján esküdtek föl a magyar gárda első tagjai s kapitányuk gróf Pálffy Lipót alatt, József főherceg házaságánál 1760. októberében végezték első diszszolgalatukat.

Négy esztendő múlva egy jámbor író *) élénken panaszkodik a nemzeti erkölcsök elkorcsosulása, a nemesség elnémetesedése miatt. „Jövevény, idegen nyelven kapdosnak, s nemsoká unalmas előttük a magyar szó, de ha tudják is még e nyelvet, szégyenlik, s majdnem utálják azt beszélni.“

Ily állapot előidézésében mennyi része volt a testörségnek, ki tudná megmondani?! Mennyi része ezen mély tendenciájú intéz-

resztett maga iránt, úgy hogy Németország legnagyobb geographusa, Ritter is nagyon kedvezőleg nyilatkozott róla. Most a már csaknem teljesen elhangzott és elfeledett munkát az ősz hadvezér néhány tisztelője ismét fölkelte halottaiból s egyik német képes lap külön e czérra készített rajzok kíséretében érdekes mutatóványokat közöl belőle. Ezekből néhányat mi is bemutatunk olvasóinknak.

Moltke tábornok, akkor még csak kapitány, törökországi útjára 1835 őszén indult. Hosszas utazás után a Dunán lefelé, Bolgárországon és a Balkán-hegységen keresztül (akkor a balkáni félszigeten még hirt sem volt a vasutnak) végre Stambulhoz érkezett. Ruscuktól idáig száz találéért vállalkozott egy tatár, hogy utazónkat podgyászával együtt elszállítja és az uton az élelemről is gondoskodik „Tatárunk sietteté lovait“, — írja Moltke — „és a tizedik reggel azután, hogy Ruscuktól kilovagoltunk, a napot egy távol hegyesség mögött láttuk fölkelni, melynek lábainál ezüst csik huzódott végig — Ázsia volt az, a népek bölcsője, s a hófedte Olympus és a tiszta hullámu Propontis (Márvány-tenger), melynek sötéten kék tükrén egyes vitorlák, mint mogányi hatyu, fénylettek. A tengerből csakhamar egész

Szabadságot katonák őszi hadgyakorlata. — (Frigyes rajza.)

a pompás öltöny mindenestre sokat nyomott a latban. E fényezés azonban inkább csak a testör-aspiransokat érdekelte, az atyák s egyszersmind honatyaik ez intézményt sokkal praktikusabb oldaláról fogták fel.

Nem kis nyereségnek tartották, hogy fiaik a közvagyon rovására Bécsbe mehettek világlátni, s ott oly nevelést nyerhetnek ugyanazon vagyon költségén, minőt annak előtte csakis főbrangnak sarjadékai nyerhettek a hon határain kívül. S hogy ez álmomást fiaik elnyerik, biztosítottak vélték azon határozatnál fogva, hogy a gárdistákat nem az udvar nevezi ki, hanem minden megye ajánl a maga köréből két nemes ifjut. Az országgyűlési tagok pedig kétségkívül legbefolyásosabb tagjai voltak a megyének, mely által küldettek, s így azon korban, midőn a protekció virágzása tetőpontján állott, bizton remélhették fiaik rögtöni Bécsbe küldését. Sim ez intézménynél is a királynő felséges uralkodói tapintata és talentuma mily kitűnően nyilatkozott. A haszon masz-

ménynek, mely a birodalom nyelvi egységének elérésére volt irányozva, de melyet ügyes női kéz, mint kegyelmi, mint hálára érdemes ténny tüntetett föl.

Az ügyesen kivett háló sokat fogott, de a fogottak sulya szétszaggatá azt.

Ballaqi Aladár.

Törökországi képek.

(Moltke porosz tábornok utirajzaiból.)

Az öreg Moltke, a poroszok híres hadvezére ifjabb éveiben huzamos ideig élt a törökök közt és többször beutazta mind európai, mind ázsiai Törökországot. Akkortáiban (1835—39) jelentékeny befolyást gyakorolt a török hadsereg újja szervezésére és vezénylétére is. Utazásait s változatos élményeit Moltke följegyezte s álnév alatt 1841-ben kiadta. Műve meglehetősen figyelmet éb-

*) Dévay András: „Nap után forgó virág, vagyis az emberi akaratnak az Isten akaratjához való illeszkedése.“ (Nagy-Szombat, 1764.)

minaret-, árboz- és cziprus-erdő emelkedett föl — előttünk Konstantinápoly terület!“

Igy üdvözli Moltke azt a várost, mely Róma és Jeruzsálem mellett az emberiség sorsára leghatalmasabb befolyást gyakorolt, s azután fejtegeti ama nagy jelentőséget, melylyel a földnek e kis, de fontos zuga bír.

„Az idő nincs oly messze“, — írja ez alkalommal — „midőn komolyan félni lehet, hogy az iszlam a Nyugot nagy részében is épen úgy el fog hatalmasodni, miként a Keleten tevő. A próféta hívei olyan országokat is meghódítottak, melyekben a kereszténység már évszázadok óta gyökeret vert. Az apostolok klasszikus földje, Korinthus és Ephesus, Nicasa, a zsinatok és templomok városa, valamint Antiochia, Nicomedia és Alexandria is az ő hatalmuknak volt alávetve. Sőt mi több, maga Palaestina Jeruzsálemmel, tehát a kereszténység bölcsője és az Üdvözítő sírja is a hitetleneknek engedelmeskedett, kik annak birtokát az egész nyugoti lovagysággal szemben meg tudták tartani.“ Az iszlam egykori hatalmát bővebben fejtegetve, így végzi elmélkedését: „A világ két régi fővárosában, Rómában és Konstantinápolyban ugyanazon eszközökkel, ugyanazon czél elérésére működtek, t. i. a dogma egysége által a hatalom

korlátlanására. De szent Péter helytartója és a khalifák örököse ebbeli törkvéseikben egyaránt tehetetlenségre jutottak.“

De Moltke nemsok a történelmi fejtegetésekben és bölcsészeti elmélkedésekben tudta ügyesen forgatni a tollat, hanem a természet- és tájleírásoknál is. Tanýáját Bujukdere-ben, a Boszporusz európai oldalán fűtötte fel, Perától északra három mérföldnyire, „hol biztosak lehetünk, hogy májustól karácsonyig szép időt találunk.“ Itt e paradicsomi tájon töltötte a tavaszt és a nyarat. Május közepén így írt: „A gyümölcsfák két hónapon át virágoztak; most épen a jászminoknál és rózsáknál vagyunk, melyekkel minden kert tele van s már a földi epret és cseresznyét javában árulják. Egyébiránt még is meg kell valanom, hogy a tavaszt nem találom olyan széppnek, mint nálunk; nincs meg az a gyors, varázsszerű átmenet s a főékeesség, a lomb-erdő, hiányzik. A görög császárok idejében a Boszporusz mindkét partja erdősegekkel volt borítva, de most a halmok egészen kopárak, erdőtelnek.“ Annál élelnebb és mozgalmasabb élet nyüzösng e keskeny vízi uton, mely Európát Ázsiától elválasztja. Partjain egyik lakás

a másikat éri, helység helység után következik s az egész, három mérföld széles tengerszoros Konstantinápolytól Bujukdere-ig egy szakadatlan várost képez diszes mezei lakokból és nagyuri palotákból, halászkunyhókból, mesetekből, kávéházakból, régi kastélyokból és elragadó kioszkokból. Ellenben a Boszporusz északi részén, a Fekete-tenger felé, a gazdag építkezések helyett vad, magános természet borong; a sziklaoldalokhoz csak egyes halászlakok támaszkodnak s itt-ott a magaslatokról hatalmas ágyutelepek és erődök őrzik Stambulnak e fontos északi kapuját.

Az óriás platánok árnyában Moltke sok csendes órát álmodozott át a Boszporusz mellett. „Bárhova fordítjuk tekintetünket“, — írja — „mindenütt klasszikus tárgyra esik az. E partokon szedegette Medea gyógyfűveit; ama széles völgyben, melynek felső végén egy török vízvezeték csillog, táboroztak az első kereszties háboru lovagjai s ott azokat az öreg platántörzseket maig is Bouiloni Godofred platánjainak nevezik.“

Folytonosan kirándulásokat téve, Moltkénak elég alkalma volt a népesség különböző osztályainak sürgésforgását és szokásait tanulmányozni, s ismerte is a törököket a szultántól kezdve a legutolsó halászig a lehető legalaposabban. E tekintetben könnye ma is tanulságos és hasznos olvasmány. Mint 35 éves férfinak és a mellett még katonának is, természetesen a nők sem maradhattak egészen közönyösek előtte. Megemlékezik

A Dardanellak.

A szultán hajója.

Az „égett oszlop“ Konstantinápolyban.

Szeid Bel-Kallesszi kurd erősség.

tehát rólok is, még pedig többnyire igen kedélyes modorban. Atalán véve igen szépeknek írja le őket s végül ezeket mondja: „A folytonosan ülő életmód a török nőket a mozdulatok minden kellemétől, s az elzártan élés s szellem minden élénkségétől megfosztotta s műveltség tekintetében még a férfiaknál is alább állanak egy fokkal.“

A török főváros antik és modern szépségeit

éles fölfogással és ügyes áttekin- tessel ismertette, végre a „Forum Constantinum“ szemléletébe mélyed, melyet egykor Nagy Konstantin építtetett Byzance fölélt vívott győzelmének emlékére; s az egykor nagyszerű Forumot helyre állított alakjában következőleg írja le: „A Forumból ma már csak egy kis szűk tér van meg, melyen az „égett oszlop“ emelkedik. Ez most nem nyoloz, hanem csak öt porphyrdarabból áll, melyek közül mindegyik 10 láb magas, tetején fehér márvány oszlopfővel; az idő és az égés annyira megrongálta, hogy a köveket vasarconcsokkal kellett összefoglalni. Régebben Konstantin oszlopa Konstantinápolynak legmagasabb pontja volt, de ma már a minaretek a feje fölé nőttek. Pelops csontjai, a város paladiuma, állítólag az oszlop alapkövei alá vannak eltemetve.“

Időközben Moltke mind a mindenható szeszakirnak vagy is hadügyminiszternek, Mehmet Khoaszref pasának, a ki akkor a „nagyur“ után legnagyobb ur volt a birodalomban, mind pedig magának a szultánnak is a kegyeit megnyerve, annál több alkalma nyílt az országban megszerebreható kirándulásokat tenni. Például

1837-ben a szultán kíséretében kényelmesen, minden költség vagy fáradság nélkül igen szép utat tetetett. Mikorra a tudósok az elutazás óráját meghatározták, a „Nusz-rethieh“ („Győzelmes“) nevű fregát készen állt a nagyurat fölvenni fedélzetére. „Deltájában a szultán zöld kaik-ját (hajó) delinként láttuk tizennygy sor evezőjével előlővellni; a tengerész katonák tisztelegtek, a zene harsogott. A horgonyokat félig fölcsédték, a vitorlákat félig kifeszítették. Ó magassága skarlátvörös huszár egyenruhát viselt arany zsinórokkal, vörös fezt, arany paszományos fehér nadrágot és fekete bársony oszma- mákat. Moltke körülbelül katonai tanácsadó minőségben ment a szultánnal, s hogy mint egyetlen frank (idegen) a szultán környezetében igen feltűnő ne legyen, ő is török ruhába öltözött és fezt viselt. A szultán kegyes volt megjegyezni, hogy Moltkénak a fezt kitűnően áll, „oly állítás, melylyel én teljességgel nem értettem egyet“ — veti utána Moltke. Az utazás egészen katonai érdekű és jellegű lévén, annak részleteivel nem utanjuk olvasóinkat.

Meglátogatá a Dardanellákat is, melyeknek partjai nem voltak ugyan oly szépek, mint a Boszporusz melletti tájak, de a történelmi emlékek azokat is vonzókká teszik. A bemenetnél az ügyes vezér új erődök emelkednek, melyeket a törökök a régi mintájára építettek. Az európaiat „Tenger kulcsának“ az ázsiait „Homokvár“-nak nevezik. Ha az erődök útjai jó karban vannak, nincs mód, hogy ellenséges hajóhad a szorosuton

keresztül hatolhasson. Moltke egyuttal a régi Tróját s Bithynia fővárosát Brüsszt is fölkereste a regedis Olympus lábainál. Tájéirásai szépek és vonzóak.

1838-ban a kisázsiai kurdok a Tigris mellett föllázadván, Moltke, a szultán kivantára több porosz tisztellett együtt ellenük indult. „Metternich herczeg” nevű osztrák gőzösn elutazott s két napi hajózás után a Fekete-tengeren Szamszun kikötő városban Kis-Ázsia északi szélén partra szállt. Elutazása előtt a szultán török tábornokai tiszteltette s igen szép pasa-karddal ajándékozta meg őt. Szamszunból, néhány napi ott mulatás után az ország belsejébe ment, utjába ejtve Kis-Ázsia nagyobb városait, Tokatot és Szivaszt s egyuttal felkeresvén az Euphrates forrásait is.

Hosszas viszontagságok után a kurdok egyik leghatalmasabb és legmakacsabb vezérének Szeid-Bei-nek Szeid-Bei-Kaleszi nevű várához érkeztek, mely majdnem hozzá férhetetlen sziklafészek vala. A vár egy 1300 láb magas sziklán feküdt, mely egy hegyes, járhatatlan szikla által a hegynek hóborította főtömegével összekötöttségben állt. Kelet és nyugot felől mely sziklaörvények veszik körül, melyek a déli oldalon egy völgyben egyesülnek, melyet az ostromlók működési pontul szemeltek ki maguknak. A tornyokhoz és falakhoz csak egy keskeny gyalog ösvény vezet föl végtelen cik-cakokban, s ez is el van vágyva mindenféle külső műveléssel. A völgyben menő utak fölött a vár lövegei uralkodnak, s így elképzelhetjük, mennyi nehézséggel járt, az ágyukat úgy elhelyezni, hogy a sziklavár ellen szikrával megsejtsenek. Minden ágyú elébe egy fél batalliont fogtak. A lövetés megkezdődött, de nem sok eredményt, mert a távolság a vár és a lövegek között igen jelentékeny vala. Moltke tehát elhatározta, hogy a falakban földalatti aknával tőrést. Sötét éjjel vagy harminczet magával folytonos életveszély közepette a várfalakig kuszott s egy aknást küldött előre, ki azonban azzal a hírrel jött vissza, hogy az akna elhelyezésére nem talált alkalmas helyet, hova egy hordó puskaport be lehetne tolni. Ekkor ovatosan visszatertek, de most már az ostromlottakat szakadatlanul hulló golyózápora közt, mindazáltal a nélkül, hogy valami bajuk történt volna. Hanem az aláaknáztatás félelme annyira hatott a lázongó főnökre, hogy nemsokára megadta magát.

Moltke még több hadmenetben vett részt a lázadó kurdok ellen s ez alkalommal a török hadsereget és katonákat a legalaposabb tanulmánya tárgyává tette. A török csapatok nagybárá basibozukokból álltak, kik festői öltözetökben igen érdekes látványt nyújtottak a környező vadon tájakon és tábornaikjuk (bivouac) élénk színezetet kölcsönöztek az egész nagy tábornak.

Vége a vesződséges és fáradságos életet megunva, utazónk 1839-ben a hazatérésről kezdett gondolkodni. 1835. októberében hagyta el hazáját, és noha Törökországban csak rövid ideig szándékozott maradni, mégis már 1839 nyara is bekövetkezett. Kis-Ázsia belsejéből tehát a Fekete-tenger mellett fekvő Szamszun kikötő városba, innen Konstantinápolyba sietett, hol őt az akkor még csak 17 éves ifjú Abdul Medsid, később a törökök szultánja fogadta s 1839. szept. 9-dikén elhagyta Konstantinápolyt, hogy a Fekete-tengeren keresztül s a Dunán föl ismét honába térjen, melyből oly régen eltávolt.

S. L.

Szabadságot katonák őrzi hadgyakorlata.

Hányszor kapott ki egyikünk-másikunk, ha gyermekkorában felcipacsakozva, szilaj nádpárpán, lihetetlen katonadolgozatok vitt végbe azzal a karddal a kezében, a mit valamelyik ágyomaszony kendertillójából furagott. Alig van ember, a ki kiskorában nem lett volna katoná, a ki ne vielt volna háborút s a ki ne szenvedett volna vereséget — odahaza, az édes anyjától e miatt.

Bezzeg ha az ember egyszer kiszolgálta a gyermekkor katonai kapitulációját, vajmi keservesen esik, ha erőszakkal arra fogják, a mitől kicsi korában erőszakkal visszatartották: a katonásdira. Pedig hiábavaló minden huzakodás, a haza megköveteli mindegyik fától, kinek életet adott, hogy kézzel legyen azt feláldozni érte, ha arra kerülne a sor. Hanem hogy aztán azt az életet ne áldozzuk fel ocsón, az a mesterség, s ezt a mesterséget meg kell tanulni. Arra való a hadiszolgálat, azért kell megbarátkozni mindenkinél a puskájával jó korán, hogy majd ha szorul a kapcza, bizakodhassanak egymásban.

De nem elég ám tudni azt, mit csinálók én, ha egyszer előmből áll az ellenség, — tudnom kell azt is, mit csinál a pajtásom, mit csinál az a száz meg száz ember, a ki oldalam mellett harcolnak. Mert most nem az egyes vitézsége dönt ám az országok sorsa felett, hanem a számuk egy célra való, egyöntetű törekvése. Az most a jelszó a háboruban, hogy „sok lud disznót győz” s a hadi tudományban legmakacsabb virtus annak a módját találni ki, hogy mi legyünk a sok lud, s az ellenség a disznó.

Erre szolgálnak a nagy hadgyakorlatok, hol ezredek, dandárok, hadosztályok gyors mozdulatairól, kanyarodásairól, elhelyezéséről van szó, mint az igazi háboruban, a hol százazerek állnak egymással szemben. Olyannak kell lenni az egész hadseregnek, mintha egy lelke volna s ugyan az az egy akarat mozgatója minden tagját. Mindegyik hadosztalynak, mindegyik csapatnak megvan a maga külön feladata, a maga része az egész hadműveletről. Emitt egy magaslatot kell elfoglalva tartani, amott egy hidat megvenni, itt lesben állnak a bokrok között, amott a szakadék mögött az ágyukat álcázzák. Néha napestig kell éden szomjan egy helyben megállni s meg se mozcizanni, míg a meghatározott óra nem üt. Ugy megy itt minden, mint a karikacsapás, mint valami gépjárat. Ki van szabva, melyik csapat, melyik fegyvernem, melyik időben köteles megérkezni egy bizonyos helyre, se előbb, se utóbb, mert mind a kettőtől előnyt huzhatna az ellenség. Össze kell vágni mindennek. Sánczot hányni, hidat verni, ágyúkat utat egyengetni, a buczkák között eltűnni, lappangva ott teremni, hol legkevesébb várnak, tudni fázni és szomjazni, messze jeltől az ellenség szándékát kitalálni, mindez hozzá tartozik e tudományhoz.

Az ellenség pedig ily gyakorlatoknál a legtöbbször nincs sehol, de ha van is, akkor sem szabad ám puskatással, vagy szuronyhegygyel köze litni hozzá, — hanem megriaszítani vaktöltéssel, üres ágyulövésessel s a legtöbbször egyszerű megjelénéssel, a melyből beláthatja, hogy ha most komoly tusára kerülne a dolog, ő huzná a rövidebbet.

A szabadságot katonáknak az ily nagy hadgyakorlatoknál kényelmesebb dolguk van, mint a rendes katonáknak. Föl sem szerelik ruháival egészen, csak fegyverrel. Egyiken bakanadrág van és süveg, másiknak csákó a fején, de gatyá a lábászárán; mindegyiken van valami a katonából, de ritkaság, hogy csak kumpakk tetőtől talpig uniformisban legyen. Minek arra a pár napra? Szabály szerint belőlök állítják ki a rezervát, vagy lesbe állítják őket bokrok közé, szándékosan alá, vagy buczkák mögé, s ritka dolog, hogy „tűzbe” vinnék. Tul vannak már ők az ilyesmin.

„Romhányi.”

(III-ik ének.)

A Kisfaludy-társaság szerdai ülésén, szept. 25-én, Gyula Pál „Romhányi” ezimű költői beszélyének III-dik énekét olvasta fel. Lapunk a két első énekét közölte volt annak idejében; de a további részeket a szerző csak az egész mű elkészülte után szándékosan közrebocsátani; nem marad tehát egyéb hátra, mint a jelen éneket — a szerző szives engedelméből — kivonatossan ismertetnünk.

A II-dik ének végén Romhányi mint üldözött bujdosó betegnek fekszik Telegdi grófnál, hol őt a grófné, Ilonka, felismeri. A III-dik énekben Romhányi már fellébadt s a szép őzi időn, melynek pár versszakban adott rajzával nyílik meg az ének. — mereng a multon s a nagy küzdelemben közelebb lefolyt egy éven. A költő így festi leki állapotát az országos viszonyokra vonatkozólag:

Egy év alatt kissé megvényt,
Sokat csaldótt, szenvedett,
Könyelmű szívem vértett, mélyült,
Szeles ifjúból férfi lett.
Házját most jobban szeretted,
Az eltiport szegény házát, —
Magyar természet, öröklötted —
Már így van több száz éven át:
Ha jobb dolgunk van, meg nem férünk,
Hiúság- és viszálynak élünk,
S csak akkor csügünk igazán,
Ha tönkre tettük, a hazán.

*) Romhányi I-ső éneke megjelent a „Vasárn. Ujság” 1869. évi folyam 40- és 41-ik, a II-ik ének az 1871. évi folyam 40-ik számában.

Most tudná már éltét használni, midőn nem lehet; most ide vetette a sors Telegdihez, előbbi politikai ellenfeléhez, kit egykor úgy gyűlölt; Ilont is itt találta, kiről nem sejtí, mennyit szenvedt,

„Gondolja nőszív lenge nád
S a multért nem furdalja vád.”

Az ötven versszakból álló ének nem annyira külső cselekményekben, mint benső lelki állapotok fejlődésében gazdag, s ezek fokozatosan kísért rajza állandó érdeket költ. Romhányi a kaczer Mitildal hasonlítja össze a nemes és gyöngy d Ilont, ki „el nem hagyta az elhagyottat, ápolta a félig halottat” s a mult emlékei távozására készit, de midőn elutazási szándokával előll: Telegdi marasztalja, ő nem akar maradni; Telegdi, ki nejeire is hivatkozott:

Telegdi hallgat, nője szólna,
De elhal a szó ajkán;
Romhányi, mintha bűnös volna,
Megsemmisül pillantán.

Majd összeszedve magát Telegdihez lép, hogy mégis megy s Ilonkának megköszöni az ápolásban tanusított gondját: „Éltem önnek köszönöm” — ugymond — s folyvást menni készül, de végre is ott marasztalják s a közös honfánat Telegdinek barátjává teszi, míg a házi nő nemes köre nem ismert varázssal hat kedélyére. A szép falusi élet mellett elmerengve, néha nem ismer magára, végig gondolja szereplését; a nyilvános életben kevés vigaszt, a magán életben semmi megnyugtatót nem talál. De, mikor haza, a szülői házhoz vezető ábrándja, ott minden más; s ott a mult képei közé úgy álmódja magát vissza, mintha ott-hon laknék.

Ott a tágas szegletszobában,
Hol egykor édes anyja élt,
S altatva őt gyermekkorában
Estéknél oly gyakran mesélt,
Egy nő fogadja szerelemmel,
A kastély ifjú asszonya.
„Ábránd — kiált fel könnyes szemmel —
Haj nem le-zek boldog soha!”
De ott lebeg a hölgy alakja,
Híven kíséri, el nem hagyja,
És nappal, késő éjjelen,
Ébren, álmában megjelen.

Eszmánykép, képzelet szülötte,
És mégsem az, való, ki él,
Angyalként virasztott fölötte,
Halálos ágya mécsinél.
Mindennap látja és csodálja,
Szól véle és mellette ül,
A nőiség erénye, bája
Talán csak benne egyesül.
É képzelt arc minden vonása
Ilonkának szakasztott mása:
Élő és álmodott alak
Csodáisan összejátszanak.

Ily álmok közt él Romhányi s alig hiszi, hogy ez érzés több, mint tisztelet; hogy Ilonkát szereti titkon, reménytelenül. Ez érzést mindennap új meg új alkalom táplálja s Romhányi majd vádolja, majd magá kimentti a nőt, a miért férjhez ment, a miért a más nőj lett, s a mint egyszer Telegdi haza ér, látja, mily kép az, mikor a szerető nő és férj összeolvad s nem szól, csak ér-z. Küzd érzelmei ellen, de hiába: a firtós feji leánykát felelte, de a nő előtte áll, ápolja részvevőn, a menni akar, visszainti s mindig oly természetes marad.

Ilonka nyájas, vig, beszédes,
S ha kell: érzelmes és komoly,
Soh' sem kaczer, soh' sem negédes,
Aján szokott szives mosoly.
A multról hallgat vébe szólna,
S kerül legkisebb czélszatot,
Az mintha rég felede volna;
Romhányi elgondolkozott:
„Ki fejt meg ez ellenmondást?
Sorsunk, hogy megboszuljuk egymást.
Reám most az ő multja vár,
A régi kölcsön visszajár.”

Máskor az ilyes dolog csak ingerelte, heves merész ostromra szállott, most gyáva, tétlen, szótalan, ki búját, titkát rejtegeti s nem tudja, hogy ez hathatósabb hódító szer, mint bármí más csábító fogás. Ha Romhányi a régi volna, Ilonka vérdhétne magát a tettető ellen; de most elhagyott, üldözött, nem nagyra vágyó, érzelmesebb, mélyebb kedélyű, nem lármás szóval szereti hazáját; homlokán egy néma sebhely.

A nőt ne mondd örök szeszélynek,
Érzelmé hűbb mint férfié,
Ha meg nem rontja hiú érdek,
A legnemes szív az övé,
Szerencsétlent csak ő tud szánni,
És vigasztalni szenvedőt,
A tévedést siratni, bánti
S ha nem vár boldogabb jövőt,
Nyuzodtan élni és lemondva,
Föláldozón és mosolygva,
S ki nem fáradva soha sem,
Meghalni titkon, csendesen.

Telegdinek is ilyen szíve volt, így élt magában; de most a szenvedőnek balsorsában mindent megbocsát, régi hajlama éledez s most tárgya már nemesebb, és lépésről lépésre mélyebb lesz érzelme. Mig eddig Romhányi kedélyét rajzolta a költő, ettől fogva az egész ének Ilonka szívét tárja fel. Egy este elmerengve hosszan künn maradt; a küzdelemben felmerült bű, szégyen miatt elalud; lázasan aludt. Ilonka szenvedélye újra éledt, küzd, néha retteg, hogy Telegdi boldogtalan lesz, ha megtudja helyzeteket. Beszél vele sokat, de az nem ért meg semmit, s a két küzködő mellett őt csak neje betegsége aggasztja... De nem lehet nagyobb igazságtalanság, mint prózai kivonatban mutatni be a költői rajzokat, melyeknek művészi értéke legalább is jelentékeny részben a színek és vonások finom és fokozott erősből egybeolvadásában áll. A két szívben újra éledt szenvedély rajza, mely e három alakot oly végtelenen látszik sodorni a katasztrófa felé, Gyulai muzsájának oly terméke, melyen a valódi ihlet perceiben való fogantatás félreismerhetlen.

Az ének e két versszakkal záródik be, melyet egészen közlünk:

„A várkastélyban igyén éltek,
Egy boldog s két boldogtalan,
Máskép éreztek, mást beszéltek,
Nem érte egymást untalan.
Játszák az élet színjátékát,
Miképen játszom én, te, más;
Az ember, bár kerülje sorsát,
Nem egyszer miú komédiát.
Mily ritkán az, a minek látszik,
Jól, vagy rosszul szerepet játszik...
De hol marad történetem?
Majd folytatom, csak türelem!

Anyit megmondok most előre,
Hogy hősöm nem lesz Don Juan,
Anyégin sem válik belőle,
Szegény Romhányi ő csupán.
Magyar szülött, bírálóim bár
Tagadják s becsmérlik nagyon, —
Hanem gúny rajtam ki nem fog már,
Munkámat félbe nem hagyom.
Nem csüggeszt balga vád, itélet,
Nem ösztönöz hiú dicséret;
Ne kiméld gyöngé oldalát,
De vörd el végét legalább!”

A gyorsírásról.

A gyorsírás a parlamenti életnek és nyilvánosságnak oly nevezetes tényezője, hogy megérdemli, miszerint e helyütt is közelebből foglalkozunk vele. Nem szeretnék a szakmájukért rajongók hibájába esni, kiknek mindegyike egyformán azt hirdeti, hogy az ő ismeret-ága állásból megítélhetni a nemzetek műveltségi fokát. Liebig azt hiszi ugyan, hogy egy népnél műveltségi fokát az elfogyasztott szappan mennyiségéből lehet legbiztosabban megítélni, de a buzgó zenebarát a zenészet fejlettsége szerint, a lelkesült festész a képző-művészetek foka szerint méri a nemzetek kulturáját, a népoktatás apostolai kizárólag a népiszkolákat tekintik az ország műveltségének főmérőjeül, míg az egyetemi reform sürgetői csupán a felsőbb oktatási állása szerint itélik meg a nemzetek műveltségi színvonalát.

Ily követelő szerepet nem vindikál a legbuzgóbb gyorsíró sem az ő művészetének, hanem annyi tény, hogy a gyorsírás egyike azon ismeret-ágaknak, melyeknek nyilvános gyakorlása lényegesen jellemzi valamely ország politikai és nyilvános életét.

Ime csak néhány vonás. Angliában a reformációval kezdődik a gyorsírás alkalmazása. A parlamenti tárgyalások ugyan hivatalosan még ma sem vétetnek föl gyorsírás szerint, de az enquete-ek, az igazoló bizottság vizsgálatait már hivatalból gyorsírók jegyzik. Ezeknek folygyzésére egy Gurney nevű család több nemzedéken

át mai napig bir monopoliumot. Másrészt minden nagyobb napi lapnak külön gyorsírókara van, mely teljes tudósítást képes a parlamenti tárgyalásokról készíteni. Ezenkívül nincs esküdtszéki tárgyalás, nagyobb szerű meeting a fővárosban, vagy vidéken, mely gyorsírásal föl ne vétetnek, így a nagy hírű Tichborne-pör több ezer font sterlingre menő gyorsírói költséggel járt. — Franciaországban a nagy forradalom alkalmával használatot először a gyorsírás a nemzet-gyűlésekben, de még ma is nagyon csekély mérvben torjód el. A császárság alatt a törvényhozó-testület tárgyalásai csupán a hivatalos gyorsíróda által készített tudósításból voltak közölhetők, és mivel az egyesülési jog nagyon meg volt szorítva, a lapok pedig saját gyorsírókat nem alkalmazhattak, hanyatlásban is van ott a gyorsírás. — Németországban egyaránt virul a gyorsírásnak egy elmélete az iskolákban, mint gyakorlata a törvényhozásokban, a különböző tudományos és üzleti társulatoknál, hivatalokban és a magán ügyvitelben.

A legelterjedtebb használatnak azonban tudommal Amerikában örvend a gyorsírás; szűltiben tanítják és nincs nyilvános tárgyalás, hol férfi, vagy nő gyorsíróval ne találkoznánk, sőt némely statusban egyenesen a törvényhozás szabja meg a gyorsírás alkalmazását a törvényeszközök, a mit Európában eddigéleg a gyorsírás barátainak nem sikerült keresztül vinni. És nálunk? Nálunk számos iskolában tanítják ugyan a gyorsírás, de csekély kivétellel csupán az országgyűlésen alkalmazták.

Érdekes hallani, hogy mikép jellemzik a különböző nemzeteknél a gyorsírókat. Halljuk csak a sok közül Corneint, a „Szónokok könyvé”-nek szerzőjét.

„Négyen tudják, — írja Cornein — a parlamenti szónok titkait és gyengéit: orvosa, gyónatója, kedvese és gyorsírója.

A gyorsíró a szónok Don Quixotjának Sanchója, lovása. Öltözeti és vetkezeti, ráadja a biborköntöst, beilleszti a hamis fogakat, és megigazítja vendégaháját. Várja szónokát a kulisszák mögött, midőn az áttárvadva elhagyja a szinpadot, melyen Demostenest játszottá. Melengeti és dörszöli tetőtől talpig. Megmossa beszédét mandola-tejvel, tisztogatja, illatosítja, csiszolja, míg csak nem ragyog. És valamint komornyikja előtt megszűnik a hős hős lenni, ugy nem létezik szónok a gyorsíró szemében.

A gyorsíró írja a parlamenti hadjáratok történetét és mint a tábornok főnöke, kiadja minden hadosztályi büllentjét a tábornok rendeletei szerint. Ő az, ki előadásával, miként Aristodemus, Tagadják s becsmérlik nagyon, — Hanem gúny rajtam ki nem fog már, Munkámat félbe nem hagyom. Nem csüggeszt balga vád, itélet, Nem ösztönöz hiú dicséret; Ne kiméld gyöngé oldalát, De vörd el végét legalább!”

A gyorsíró a szónokok titkos élezeinek és gögő armányainak hivatalos és néma megbízottja. Alig perdültek le a rögtönzés gyöngyei a szónok ajkairól, fölszedi őket a gyorsíró, aranyba foglalja és a vásárra viszi. A szónokok, ha leszálnak a szószeletről, feléje mennek, nyájasan köszöntik, hízogó szavakat, édeségeket mondanak neki, czírogatják, és ő vidám jószívűséggel tovább forogtatja és váltogatja, mely ket a szónok megbízói könnyenhibőségére állít ki.

A gyorsíró a parlamenti sírásója. A büszke Herkulesek, kik megfeszítik izmaikat, hogy buzógyukkal földre terítsék a fejletlenség telhetlen hydráját, a mennydörgő Jupiteretek, a tribune Adonisi művészien sima fürteikkel, a gyorsíró kérelhetlen keze alá kerülnek, ki ott várja őket a lépcső alján. Hullákként bának velük. Szeszélye szerint rendez nekik temetést; majd márvány koporsóba rakja őket, aranyos szírtattal, majd négy deszka közé szegzi őket és a közös sírgödörbe hánnya, a nélkül, hogy érdemesnek tartaná csak egy ártatlan „de profundis”-t is felettük elmondani.

A gyorsíró a maga látsóvén minden ülésszónokait sorban bemutatja a közönségnek; ki fekete, ki vörös, vagy épen sárga. A szerint, a mint az üvegeket távolabb, vagy közelebb viszi, eléfántból legyet, törpéből óriást alkot.

Kell, hogy látta legyen az ember, mint csipkedi tüzes harapófogójával össze a gyorsíró Prokrusteseket; kinyújtja és megcsontítja tagjait, ugy hogy nagyobbaknak vagy kisebbeknek tünnek fel, mint a hogy természetben voltak.

Oszakeveri és hánnya lapjaitokat, mint a kártyaházat. Halomra dönti a beszédek fáradságosan egymásra hordott alkatrészeit, ugy hogy a hátsó előre kerül; finom, gyengécske testre vastag torzonbörz fejt rak; egyet előre lép, kettőt meg hátra; kezdi a végén és végzi a kezdettel.

De hiszen lehet tiltakozni?! „Uram, oly okoskodást csuszattott beszédembe, mely egészen viszsza eredményre vezet;” „Uram, ön felszemre vannak tüntetett föl, pedig jól nézzen meg, nekem ép szemem vannak;” „Uram, beszédem leghatasosabb részét eltorzította;” „Uram, ön nagyon is sokat tukmál reám saját szellemből, hagyjon meg az enyémből is valamicskét, ha szabad kérnem;” „Uram, önnek azt kellett volna mondania, hogy beszédem általános megindulást keltett s hangos helyesléssel találkozott;” „Uram, ön kérdőjel helyett fölkiáltójelet, „azt hiszem” helyett „azt tartom”-ot tett beszédembe!...” Hagyj föl vele, ez által csak neveltségessé tennéd magad, mert boldogtalan, eszerszer boldogtalan azon követ, kinek a gyorsíró ellensége.

Ha a gyorsíró együgyű, akkor egész hosszabban fogja beszédet közölni, azt sem felejtve el, hogy a kezdetnél háromszor trüsszentél és a végén elővigyázatból czukros vizedet a szolgnyakába öntötted; pedig elhíheted, hogy egész beszédnek csak ama szerencsétlen kezdete és eme végzeteljes befejezése ragad meg a legtöbb olvasó emlékezetében.

Ha eszes ember a gyorsíró, akkor élénk, színes, csinos kis beszédet fog összeállítani, és küldőid szemében izlésteljes, okos, finom embernek fog föltüntetni, kik bizonyára nem ezen okból választottak meg.

Két évi gyakorlat után akármely gyorsíró derék képviselő lehet, de fejtem nem tennem reá, sőt a kisujjamba se fogadnék, hogy minden képviselőből derék gyorsíró válhatik.”

Szóljunk már most magáról a gyorsírás tudományáról. A gyorsírás rövidségének első eszközét onnan meríti, hogy betűit a lehető legegyszerűbb vonásokkal jelöli. De miután akármely rövidke legyenek is az egyes betűk, még ezzel a kellő rövidséget el nem érhetni, a különböző régiebb rendszerek részint a hangzókat, részint a ragokat, legtöbbször pedig mindkét elemet egészen kihagyták és ezeknek pótlását a gyorsíró értelmességére bízták. Minthogy azonban újabb időben a gyorsírás nemcsak parlamenti czelokra törekszenek alkalmazni, hanem mindennemű irásbeli teendőknél is: szükségessé vált, hogy az biztosan olvasható és határoztok szabályokon alapuló irás legyen. Ily szabályokra csak a nyelv természete és szabályai nyújthatnak helyes és megbízható alapot. E szerint Pitman különös tekintettel angol, Gabelsberger és Stolze speciális tekintettel a német nyelvre dolgozták ki gyorsírásai rendszereiket. Ebből önkényű következik, hogy a magyar gyorsírásnak, akármelyiket kövess az említett három rendszer közül, elveiben szigorúan a magyar nyelv szelleme szerint kell alakulnia. Nálunk két rendszer van használatban: egyiket Gabelsberger nyomán Markovits dolgozta ki, a másikat Stolze elvei alapján Fenyevessy. De a mig Markovits szabályai a magyar nyelv szellemét ignorálja és germanizmusokat importál a magyar gyorsírásba, (lásd erre nézve „Magyar Gyorsíró” ozimű szaklap 65—71-ik évi folyamait), addig Fenyevessy rendszerében oly eredeti és tiszta magyar felfogást tapasztalunk, mely mind a gyorsírás betűjelek, mind a hangzóik jelképezésében, mind a ragok és köpzők kifejezésében és a mondatviszony kifejezésében érvényre jut.

Sajnálom, hogy a törzské, valamint a kellő magyarázatra megkivántató illusztrációk miatt e helyütt állításomat részletesebben nem igazolhatom; de azt hiszem, hogy mindenki, ki arról meggyőződött akar magának szerezni, — ha nem is akarja a gyorsírás magasabb tökélyre vinni, hanem csak tiszta fogalmat kíván e tudomány ágról nyerni, — érdeklél fogja olvasgatni Fenyevessynek alapos tankönyveit. *)

Dr. Günther Antal.

*) „A magyar gyorsíró. Középtanodai s magánhasználatra. Irta Fenyevessy A.” 3. Kiad. 1871. Ára 80 kr. — Továbbá „A magyar gyorsírásat kimerítő tankönyve. Irta Fenyevessy A.” Berlin-Pest 1863. Ára 1 fr. 50 kr.

Egyveleg.

— (Báthory Erzsébet ítélete 1610-ből.) Báthory Erzsébet elítélésének eredeti okirata a leleszi levéltárban olvasható. Magyar nyelven van fogalmazva az akkori diákos vegyülékkel. Sok egyéb okmány is van mellette, mely a csejthei vérszopó életére iszonyú világot vet. Az 1610-től való ítélet így hangzik:

„Mivelhogy Báthory Erzsébet asszonyunk, az mi tekintetben és nagyságos gróf urunk Nádasdy Ferencnek ő kegyelmének a felesége, és az modernus időbeli Lengyel király ő felségének, Franciscusnak genuinus édes testvére, a ki Erdély országban született és harminczhét annusokat egészben bétöltött legyen, asszonyi nemű személy, annak nélküle, hogy arra csak valamiben persvadialtatott volna, mi előttünk ő se-ipse, önkényt megvallotta: — hogy a mióta Franciscus Nádasdy gróf urunk ő kegyelmének a feleségül lett és véle együtt Csejte vári palotában lakott legyen, attól az időtől fogvást ad nunc etiam, a csejthei palotának egy setét pinczéjében, annak nélküle, hogy férfi urának az nagyságos gróf Nádasdy Ferenc urunk ő kegyelmének is hire, tudta volt volna felőle, senkítől nem persvadeálva, sem committálva nem volt, hanem ő se-ipse kényekedve akarattjából, és szantszándékosan apródonként egyegy legszebb ifju leányokat, kiknek numerusa moderno tempore már három százan van, ő mindzsekét azon palotának setét pinczéjében szolgálva megkapatta, megölette és meggyilkolta, csupán csak azon inanis cupiditásának kedvéből, hogy az ők szűz vérvörben megmosdják és emek által országja szép ifju simjúj legyék, — mi subscriptorok, a kiket (IL) MÁTYÁS királyunk és kegyelmes fejedelmi urunk ő felsége ezen iszonytató furtive gyilkossági factumoknak dolgában inquisitorokká és plenipotentialis ítéző bírókká is kirendelni méltóztatott, Istenünk és jó indulatu conscientiankra megvalljuk, hogy ámbár nagy szomorúságunkra ütött ki a dolog, de mi csupán csak az Istent és a haza törvényeit teneáltuk ante oculos, és ezen sententiát hoztuk Báthory Erzsébet grófi asszonyunkra: hogy kegyelmes király urunknak misericordiasságából, élete meghagyassék; de ő maga usque még csak élne, mind örökké-örökre Holcisi vártombócban, örökös setét helyre vinculálva és clausula tartassék és vigyázassék. — Datum Waagh-Ujhelini die 9. M. Februarii Anno Domini 1610. — Georgius Thurzo de Bethlenfalva gr. m. p. (p. h.) Palatinus. — Georgius Miko m. p. (p. h.) iudex Reg. — Joannes Anyalos m. p. (p. h.) iródeák.“

— (Hogyan él a mi királyunk?) Királyunk életmódjáról a berni „Bund“-nak következők írják: „Csodálatra méltó

Ferenc József császár-király fáradhatlansága, mely tekintetben egy európai uralkodó sem hasonlítható hozzá. Téli-nyáron változatlanul 5 órák hajnalban kel, 7 óráig nagyobbára kiáradt nélkül sétál, ezután kávézik s 9 óráig titkáiraival dolgozik. Ha a benyújtványok elintézték, Schönbrunn, Laxenburg, vagy akár-honnét, hol nyári tartózkodása van — a városa megy, hol kihallgatásokat ad, fogad, a minisztereket előterjesztéseit meghallgatja, s néha nyilvános intézeteket, kaszárnyákat, hadigyakorlatokat vesz szemle alá, néha pedig még, ha marad ideje, családjának ezen vagy azon tagját, vagy más kitünőbb személyiségeket meglátogat. Eközben villásreggelijét is elkölti, mely, mint a király minden étkezése, rövid időt igényel. 4 és 5 óra közt délután az en ebéd, melynél igen keveset eszik, és mértékletesen eszik, mindig elébe téve a jó népszerű ételeket a francia konyha mesterkétségének. Este, akár látogat színházat, hangversenyt vagy bált, akkor nem, mindig ismét néhány órát szentel az államügyeknek. Ha tüzvész üt ki közel, bizonyosak lehetünk arról, hogy egyike lesz az elsőnek a vész helyén. A helyett, hogy lefeküdnék, nem ritkán, ha Bécsben van, 10 óra körül éjjel ül be a waggonba, Reichenaua vagy Mürtzschlagba utazik, még hajnaladta előtt stájer hegyi öltönyt vesz a ének tornyosuló hegyekre, hogy fájdok vagy zergék után vadászson. Reggel pedig, mikor sok jómódu polgár ember még reggeli kávéját szörpöli, már ismét Bécsben van, és oly físen és vidáman fog ismét munkájához, mintha az egész éjtel nem a stájer havasokon, hanem lágy vankosok közt töltötte volna. Ha messzebbre utazni szándékozik, rendszeren éjjel utazik, hogy a napot megnyerje, s igen gyakran

történik, hogy hajnalkor egész éjtel át tartott utazás után, a waggonból kiszállva, közvetlenül lóra ül, hogy egy-egy csapatmélben részt vegyen, a mikor is egész nap nem jő ki a nyeregből. — És e mellett soha nem látni ily alkalommal uralkodónk arcán a fáradtság nyomait. Valóban, a magyar király nem kényelmetszedik.“

— (A persa sah Európába jön.) A „Malta Times“ írja: „Egy Teheránból aug. 19-éről érkezett távsürgöny jelenti, hogy a sah európai utja a régi maradi-párt minden ellenzése dacára el van határozva, és hogy ez alkalomra valódi keleti pompával folynak az előkészületek. Xerxes óta, ki 480-ban Krisztus születése előtt 5 milliót számláló hadsereggel és 3000 hajóval a Hellespontot át Görögországba tört, ez az első persa uralkodó, ki Európát meglátogatja.“

— (Sibiria áldozata.) A Bajkalan tuli terület hiv. lapja szerint Moszkvába évenként átlag 7000 fogoly érkezik, kik aztán Tomskba s keleti Szibériába tovább szállítatnak. Minden évben ápril vége felé kezdődőleg hetenként foglyokat vivő vonatok mennek Moszkvából Nisni-Nowgorodba; egy ily vonat 400 fegyenczet visz, Nisni-Nowgorodba évenként átlagosan 9300 fogoly érkezik, a birodalom minden részéből szállítatva; Kazanba — mely szintén a szibériai uton fekszik — 1100 érkezik. Nisniből Permbe a fegyenczet hetenként 250 emberből álló csapatokban szállítatnak; ez utóbbi helyen évenként 11,150 fogoly fordul meg, innen aztán hetenként 700 emberből álló csapatokban szállítatnak tova Tjumenbe. Tjumenben az egy éven át ott megkezdő foglyok száma 12,000-re növekszik, innen aztán 700 embernyi csoportokban gőzhajókon tovább szállítatnak. Tobolskban kezd szétoszlan a tömeg; mintegy

Basi-bozak a taborban.

3900 marad a tobolski kormányzásában, a többiek hajón vitetnek odább Tomskba, hol évenként mintegy 9000 fogoly gyűl egybe, ezek közül 2000 a tomski kormányzás területén marad, 7000 pedig Acinszkba, keleti Szibéria fővárosába szállítatik. Itt már az egyes csapatok csak 350 emberből állanak, mindazon fegyenczet, kik a wilnai, charkowi vagy simbirski dolgozó intézetekből jönnek, s kik kényszermunkára vannak elítélve, különös intézkedés folytán keleti Szibériába bellebbesztenek.

— (A verés-büntetés Oroszországban.) Szt.-Pétervárról írják: Egy Európában elterjedt véres hírt szerint nálunk a verés-büntetés meg volna szüntetve. A közönséges eljárásnál, az igaz, többé nem szabad verni; hanem a bünyenyítő törvények által elítélés után, mely a „polgárjog elvesztésével“ van összekötve, a megszorított verés-büntetés minden alkalommal kamatosult alkalmazák. Ha valamely elítélés és deportált komoly bünyenytet követett el, akkor a verés-büntetés valószínű barbarsággá emelkedik. Nisni-Nowgorodban néhány fogoly megszökött. A szökevények közül kettő új rablást követtek el; elfogatták, egyenként 100 kancsuka csapást kaptak, s a bányamunkánál, melyre élethosszigan ítéltettek, a taligához lesznak vasalva. A többi 14 szökevény 50—90 kancsuka csapást kapott s kényszermunka-idejéik 6—15 évvel meghosszabbítottak. Egyébirt ily bünyenyetésben nem csak a gyilkosok, rablók, tolvajok, pénzhamisítók részesülnek, — azzal a politikai vétségekkel is sújthatják, polgárjoguk elvesztése után.

— (Szt.-Helenáról.) A szigetben, mely a Nagy Napoleon börtönéül szolgált, érdekes kis történeteket mesélnek. I. Napoleon szt.-heléni fog-

ságában Balamboce novü családdal lakott együtt, egy kis fehér házban, s a nevezett családdal igen bizalmas lábon állt. A család fiatal leánya a fogoly császár kedvence volt. Egy napon a kis leány kihuzta a császár kardját és hegyével üldözve Napoleont, s szoba egyik szegletébe kényszerítve menekülni és kacagva mondá: „Most a világ legnagyobb embere áll hatalmamban!“ E naptól a kis leány elvesztette a császár kegyét, többé soha sem szólott hozzá.

— (Az európai haderőről.) Az európai haderőről a berlini „Post“ rövid szemlét közöl, melyből kitűnik, hogy a Berlinben találkozt három császár hadai majd kétszerte felülmúlják számára nézve Európa összes többi országainak együttes hadseregét. Így az orosz hadsereg létszáma, nem számítva a rendőrséget, a helyőrségeket s az Európán kívül elhelyezett ezékeket, 1,362,464 ember, 324,760 ló és 2084 ágyú. Az osztrák hadsereg 963,051 ember, 132,333 ló és 1424 ágyú. — A német hadsereg 1,052,506 ember, 239,314 ló és 2022 ágyú. A három hadsereg létszáma tehát 3,377 ezer ember, 696,397 ló és 5530 ágyú. Másrészt Franciaország hadereje 505,537 ember, 113,939 ló és 974 ágyú. Olaszország 501,977 ember, 43,472 ló és 720 ágyú. Angliáé 470,779 ember, (ebből azonban csak 154,638 használható a birodalom határain kívül), 33,642 ló és 336 ágyú. Belgiumé 99,846 ember, 12,034 ló és 152 ágyú; Hollandiáé 66,743 ember, 8500 ló és 96 ágyú; Dániáé 51,843 ember, 9684 ló és 96 ágyú; Törökországaé 545,938 ember, 68,834 ló és 732 ágyú; Spanyolországé 216,994 ember, 30,252 ló és 456 ágyú vagyis az első három nagyhatalommal szemben Európa többi országainak összes hadereje 2,183 ezer ember, 820,357 ló és 3584 ágyú. — Megjegyzni azonban az említett lap, hogy Franciaország az új szervezettel szemben egész három millióra emelheti haderejét s 2400 ágyút küldhet a csatáért.

— (A magyar vasutak 1871-ben.) A vasuti és hajózási magyar királyi főfelügyelőség egy jelentést adott ki, mely a magyar korona területén lévő vasuti és hajózási vállalatok 1871-ik évi üzlet-eredményeiről és fejlődéséről szól. E szerint az 1871-iki év végével a magyar korona területén összesen 580 mértföld vasut volt átadva a forgalomnak 369 állomással; 10 négyszög mértföldre esik egy mértföld vasut. A kétvágányú vonalak hossza összesen 18 mértföld. Bécs és Pest között, valamint a magyar államvaspályánál Gődöllőtől Aszdódig szintén el van rendelve a második vágány lerakása. A szállítási eszközök mennyisége 1871 végével ekképp állott: 1040 gőzmozdony, 2094 személyszállító kocsis, 5316 első osztályú, 22068 másodosztályú, 48,741 harmadik osztályú és 8252 negyedik osztályú ülőhely.

lyel. Podgyászkoeci volt 616, teherkocsi 21,462; munkakocsi 461, postakocsi 109. A podgyász-, teher- és munkakocsi rakodási képessége vámmászákban tett összesen 4.509,903 mázsát. 1871-ben az összes tisztán magyar pályának a gabna- és liszt-forgalom 47.191,440 mámmáza volt. A személyforgalom pedig a következő volt: 1868-ban 2.674,533; 1869-ben 3.553,580; 1870-ben 4.642,255; és 1871-ben 6.977,744. A személyforgalom, mint ebből látható, az utóbbi három év alatt több mint kétszeresen növekedett.

A vasutak pénzügyi eredményeit tekintve az összes bevétel 1871-ben tett 42.554,987 forint, az összes kiadás 22.534,078 frtot, s így a fölösleg 20.020,909 frt vagyis pályamérföldenként 40,381 frt. Minthogy pedig a befektetett tőke 460.749,928 frt, az 1871-ben átlagosan 4,1% jövedelmet adott.

— (Kézbessithelen levelek statisztikája.) Washingtonban a kézbesíthetlen levelek hivatalában az utóbbi évben mintegy három millió levél folyt be. 58,000 levélre nem volt felirva sem az állam, sem a kerület czime, 400,000 levélről hiányzott a bélyeg, 300-an volt ugyan bélyeg, de nem volt czim. A levelekben a felbontás után 92,000 dollárt találtak készpénzben, 3,000,000 dollárt váltókban és utalványokban.

— (Drága ebek.) Orlov herceg az orosz csár-

Melléklet a Vasárnapi Ujság 39-ik számához 1872. szept. 29.

TÁRHÁZ.

Irodalom és művészet.

— (Gyulai Pálnak.) „Egy régi udvarház utolsó gazdája“ című szép beszélyét egy előkelő angol folyóirat, a „The Cornhill Magazin“ sikerült fordításban közli. A fordító, irodalmunk régi barátja, Patterson Arthur a magyar viszonyokat fölvilágosító jegyzetekben magyarázza az angol közönségnek. Két rajz is van mellékelve a beszélyhez, de azok kevésbé sikerültek; a magyar emberek kissé anglicizálva vannak rajta.

— (Jókai újabb nagy regényen) dolgozik, melynek tervét napilapja egy munkatársához intézett levelében így írja le: „Már egy új regény tervét készítsem, minék czime „A jövő század regénye.“ Két részből fog állni. Az első „az örök harc“, a másik „az örök béke.“ A mai kor nagy socialis kérdéseinek satyrikus szemlélete a vezéreszeme benne. Alkalmasint két évtizedre kell rá, míg elkészül; mert egy egész históriát kell készítenem, a mi még meg nem történt, minden diplomatai, strategiai, ethnographiai, meteorologiai, financiai, gépészeti, találmányi, physikai, technologiai, hierarchiai, politikai, kereskedelmi, pyrotechnikai, aerostatikai, socialisticus, nihilisticus, spiritisticus, kriminális, művészeti, irodalmi, gazdasági, pedagógiai, sat. fejleményeivel, végződén az egész az n nagy katastrophán, a mikor az V. Károly nagy üstököse 1978-ban valósággal neki jön a földnek s összetalálkozik vele. Egy szóval bolond lesz az nagyon, ha végit érjük.“

— (Festészeti pályázat.) A közoktatási miniszterium történelmi festményekre pályázatot hirdet, hogy ez által a magyar történelem fényesebb mozzanatai megörökítve legyenek, s egyuttal a hazai festészeknek alkalmot nyujtassék nagyobb művekkel járulhatni középületeink beldíszítéséhez. Az első pályadíj kétszáz arany, a második száz és a harmadik ötven arany. A tárgy csakis a homi történelemből meríthető. A beküldendő pályaművek vagy kész képek, melyeken a főalakok legalább is fél-embernagyságúak, vagy vázlatok lehetnek. A pályaműveket 1873-ik év január 31-ig, a válás és közoktatásügyi miniszteriumhoz címezve, a magyar nemzeti muzeum irodájába kell beküldeni, s a pályaművek 40 napig a nemz. muzeum képtárában közzemlére ki fognak állíttatni.

— (Kodolányi Antal) jó hírből álló „Gazdasági zsebnaptár“ a jövő 1873. évre is megjelent, mint 13-ik évfolyam az Eggenberger-féle (Hoffmann és Molnár) akadémiai könyvkereskedés kiadásában. E mű a legújabb tapasztalatok alapján van szerkesztve s a legszükségesebb dolgokat egyesíti magában. Mind a 12 hónapra külön füzetke van mellékelve a hónapra szóló utasításokkal és naplóval nemcsak a kertészek és földmívelők, de a vinnelzők és erdészek számára is. Ugy hog e kis naptár, melynek ára díszes kiállításban 2 frt, egész kis könyvtárt képez s minden gazdának bátran ajánlató.

— (Hölgyek naptára.) Légrády testvérek-nél megjelent 1873-ra első évi folyamban egy naptár a hölgyek számára. A naptári részen kívül van benne irodalmi tartalom is, továbbá a háztartás körébe vágó apróságok s „Hölgyek naplója“ című rovatot is tartalmaz. A szöveget leginkább ifju írónk munkái töltik be. Van köztök komolyabb értekezés is (György Aladártól a pesti nőegylet ismertetése), de egyszerűsmin hymen naplója s báltörténelem is. Ára 1 frt.

— (Táncos Mihály műveire) hónapok előtt három fiatal író, mint kiadó, előfizetési felhívást bocsátott ki. Mindössze 12 előfizető és 9 aláíró jelentkezett, s most a kiadók visszalépven a vállalatot, maga a szerző próbálja meg, ki az előfizetési határidőt megnyujtotta november 1-jéig.

— (Új tankönyvek.) Aigner Lajosnál Pesten megjelentek: „Gyakorlati számtan“ egyszerű kötetekkel; „Gyakorlati aritmetika“ és számjegyekkel; különös tekintettel a népoktatási törvényre és az új „meter“ rendszerre, módszertanilag kidolgozva. Irta Steinbach Antal igazgató-főtanító; s terjedelmes munka ára 1 frt 80 kr. — „Földrajz népiszkolák számára“, írta Iványi Andor, ára 24 kr. — „Magyar nyelvletan“ a közepetudók alsóbb osztályai számára. Irta Bodnár Zsigmond; ára 80 kr. — Aradon Bettelheim kiadásában „Népiszkolai földrajz“ jelent meg, Záray Ödöntől; I. rész, ára 30 kr.

— (Egyházi folyóiratok.) Révész Imre „Magyar prot. egyházi és iskola figyelmesítő“-nek aug.-szept. havi füzetét vettük. Főbb cikkei: „A socialis mozgalom rövid ismertetése“ Révész Imrétől, „A sárospataki akadémia és még valami“ Bihari Imrétől, s e mellett tartalom: táiroz-rovatok. — Kolozsvárról a Ferencz József és Kovácsi Antal szerkesztette, „Keresztény Magvető“ VII-kötetének harmadik, (jul-szept.) füzete küldetett be szerkesztőségünkhöz; tartalmát a következő dolgozatok teszik: „Fogadatan pró-átor“, Brassától, „Bibliai tanulmányok“, Simén Domokostól, Jakab József életrajza, „Nagy Jánosról“, Adalék a magyarországi unitáriusok XVI-ik századi történetéhez, Szabó Károlytól. Különfélek. Egy füzete ára 50 kr.

Közintézetek, egyletek.

— (A Kisfaludy-társaság) szept. 25-kén tartá első ülését a szüenidők után. Számos tag, s a roz idő dacára számos közönség i jelent meg. Két fölolvásás volt. Gyulai Pál „Romhányi“ című költői beszélyének 3-ik énekét olvasta föl, Dalmady Gyöző pedig „Krisztus a buzakalászok közt“ című költeményét. Ez utóbbit mai számunkban közöljük, Gyulai költői beszélyének legújabb énekét ugyancsak mai számunk részletesen ismerteti. A fölolvások után Greguss Ágost titkár tett több rendbeli jelentést, melyek közül fölemlítjük, hogy a bécsi világkiállításra a társaság is képviselve lesz néhány kiadványával; jelenen e czérra kijelöltettek a következő művek: Az „Évkönyv“ hét kötet, Shakespeare magyar kiadása, a „Népköltészet gyűjtemény“ két kötet, Molière megjelent kötetei, a „Louisiada“ s a „Niebelungen-ének“ fordításai. — Gyulai Pál Závodszy Károlynak egy hosszabb irodalmi tanulmányát mutatta be Bessenyoiról. E félig elfeledett írónak ez évben lesz évszázados ünnepe, s ez alkalomra kívánatos volna ily mű kiadása. E tanulmányban azonban a mellett, hogy nagy szorgalommal, források után, sokszor találo itélettel van írva, s méltánylatot érdemel, kevésbé sikerült részei is vannak, a mi kiadását nem ajánlja. Szerző utasítatik, hogy tegye magát érintkezésbe Gyulaival és Toldyval s azok utasítása szerint dolgozzát művét.

— (A magyar orvosok és természetvizsgálók mehéadai gyűlése) szept. 20-án ért véget. Kubinyi Ágoston megnyitván a zárulást, letevéseket tettek a szakosztályi ülésekről. Dr. Róssy alelnök 200 frtos pályadíjat ajánla föl egy orvosi utmutatókönyvre. A közös hadügyiségnek, fürdőparancsnokságnak, Dr. Munknak és Taturczy bérlőnek köszönetet szavaztak a szives fogadásért. A jövő gyűlés székhelye fölött élénk vita folyt. Győr és Pest volt a jelésző. Győrt 50 szavazattal választák ki, Pest ellenében, mely 47-et kapott. Elnököknek: Viczy Héder főispánt s Kruezs Kriozostom főapátot egyhangulag választák meg; alelnököknek: Xántus Jánost és Kátay Gábor nagykunsági főorvost; titkároknak: Buzinkay Gyula győrmegyei főorvost, Fehér Ipoly benczerendi tanárt s Siklóssy Gyula pesti jeze szermoszt.

— (A képzőművelés) első ülése hétfőn szept. 23-án volt az akadémia nagy termében. Az egybegyűlt jogászok dr. Hoffmann Pál egyetemi tanár üdvözölte, utalván a fontos teendőkre, melyekre meg igazságosság gálatásuk vár. A gyűlés egyhangulag Szabó Miklós kir. táblai elnököt választotta elnöké. Alelnök Nagy József lett. Dr. Sigmond azon indítványa, hogy a javaslatok a gyűlés előtt négy hónappal adassanak be — elfogadtott. Ezután az ülés elszlott, hogy az osztályok kezdések meg működésüket. Az osztályokban oly kevés tag jelent meg, hogy kettőnek kellett egyesülni határozathozatallra. A öszgyűlt jogászok kerti ünnepélyt rendeztek hétfőre, azonban a roz idő miatt nem tarthaták meg. Szerdán a Hungáriában lakomáltak. Este pedig táncvizigalmat tartottak.

— (Az országos lövész-egylet) e hó 22-én tartotta közgyűlését a pesti lövőide termében Paulovits László elnöklete alatt. A tartandó ünnepély és lörend elkészítésével Oszvald Sándor bizott meg, ki ezt Pleskot Henrik közreműködésével a német lövész-szövetség által kiadott lö-ünnepélyrend alapján fogja elkészíteni. A tervezett ünnepélyt a körülményekhez mérve Pesten, 1873-ban, vagy legkésőbb 1874-ben tartják meg.

Egyház és iskola.

— (A kolozsvári egyetem megnyitása) miután az e czélokra szükséges épületek átalakítása iránt a munkálatok hosszabb időt vesznek igénybe, f. év november elejére halasztották. A király a ki-nevezendő tanárok névsorát e hó 23-án írta alá.

— (Egy Pécselt földállítandó egyetemről) több-ször volt szó a lapokban. Ez eszme létesítésén ellen felszólal Hóke Lajos a „P. N.“-ban, különösen azon okból, mert egy pécsi egyetem nem tudna elegendő számú növendékeket nyerni. A pécsi egyetem környékén jelenleg csak három főgymnázium létezik, — mondja az író: — Baja, Kalocsa, Eszék, és maga Pécs, Baranyamegyének 284,000 lakosra egy kath. főgymnáziuma van; Pécssett; Tolnának: 222,000 lakosra, ebből különösen 60,000 protestánsra, két kis gymnáziuma van; Bonyhádon és Tyonkón, Somogyon 290,000 lakosra Csurgón, reit. s Kaposvárott kath. kir. gymnáziuma van. Alig len: méltó ama 4, nem nagyon népus főgymnáziuma egy költséges egyetemet alapítani. Igyekezék a kormány elébb a népesebb helyeken: Dunaföldváron, Mohácscon, Pakson, Szegszárdon stb. gymnáziumok alapítását előmozdítani, és a törvényt, melyet hozott, végrehajtani és ebben maga jó példával elől járni.

— (Tanári kinevezések.) A közoktatási miniszter Vidovics Bonaventura bajai kath. főgymnáziumi rendes tanárt és Fridrich A. Dezőt képviselt főgymnásiumi tanárt s pozsonyi kath. főgymnáziumhoz, Violich Károly budai főreáltanodai pótánnárt ugyanezen intézethez, végül Révfy László pozsonyi jogakadémiai nyilv. rendkívüli tanárt rendes tanárokká nevezte ki.

— (Az egyetemi tanárképzés gymnáziuma.) A közoktatásügyi miniszterium intézkedése folytán az egyetem bölcsészeti karának kebelében a tanárképzéssel kapcsolatban gymnáziumi intézet állíttatik fel állami és nyilvános jelleggel. Az idén a gymnázium első és harmadik osztályába vételnek fel tanuló; a beiratás október 1-től 5-kéig történhetik meg az intézet helyiségében (hatvani-utca 1. sz.)

— (A k.-k.-halasi ref. lyceumban) az 1871-ik tanévre a beiratások október 1-jével veszik kezdetüket. A tanév október 5-ével fog megnyitni. A magán-, pót- és javító-vizsgálatok szept. 28-ától okt. 2-káig fognak megtartani. Tápitézetünkben a tanuló 6 frt havi díjért, válás és nemzetiségre való tekintet nélkül, tiszteséges étkezést nyerhetnek. — Halas, szept. 12. 1872. — Csontó Lajos, lyceumi igazgató.

— (Iskolai jelentés.) A gyónki ref. gymnasiumban az 1871-iki iskolai év október 5-ikén nyitattik meg, — az előadások pedig okt. 7-kén veszik kezdetüket. — Gyónk, szept. 16. 1872. — Bocsor Lajos, igazg. tanár.

— (M. Kalocsa Róza) jelenti, hogy a pesti ref. felső leányiskolában (országút 39. sz.) szept. 28-án kezdődnek a beiratások, okt. 1-én pedig a rendes tanítás.

Mi ujság?

— (A képviselőház) elé öt választólistai javaslatot terjesztettek be: egyik a többség, második a balközépé, melyet a szept. 24-ki ülésben Tisza Kálmán adott be (Tisza meg mindig man-lók segélyével jár; a házban is így jelent meg); 3-ik a szélső balé, melyet Simonyi Ernő, 4-ik a reformpárté, melyet Schwarz Gyula a szept. 26-ki ülésben olvasott föl; 5-ik a Miletics és vele rokon érzelmi nemzetiségi képviselőké.

— (A margitszigeti hid) kiépítése tárgyában pályázók között mint legutányosabban vállalkozó Filleul-Brochy nyerte meg az építési engedélyt, s így a hid építése az ő ajánlata szerint 1.851,179 frtból fog kerülni.

— (A Ludovicum épületében,) melynek mint katonai akadémiának f. év nov. 1-én meg kell nyílnia, sok átalakítást tesznek. A munka, melylyel a kormány részéről Linsbauer építész van megbizva, gyorsan halad, s nov. 1-re elkészül.

— (Az új operaház tervezetei) felett vasárnap értekezlet tartották a miniszterelnök-nél, s mint-hogy az operaháznak kijelölt helyek közül a királynak is a Károlyi-kaszárnyának az országút felől való része tetszett meg leginkább, a választás nem volt bajos, az értekezlet azt fogadta el. Az építész

hír szerint tavasszal megkezdik, s két év alatt végezik be.

(Faburkolat.) A budai alagút és lánchíd közötti faburkolat, melyet új rendszer szerint egy amerikai vállalat épített...

(Mínó vizet isznak a pestiek?) A vízvezetési víz élvezhetlensége miatt tömegesen érkező panaszok folytán a városi tanács megbizta Molnár törvényszéki ügyvédséget...

(A pesti építkezések) által okozott piszok és por miatt szólal föl az „Ellenőr“ s fölemlíti, hogy Velencében, Milánóban, Turinban — más európai nagyvárosokról nem is szólva — a telket, melyen építeni akarnak...

Nemzeti színház.

Péntek, szept. 20. „Stuart Mária.“ Szomorújáték 5 felv. Irta Schiller; ford. Kelményi. Szombat, szept. 21. „Norma.“ Opera 2 felv. Zenéjét szerzerzte Bellini.

Szerkesztői mondanivaló.

A —y B. Igaz, hogy a „V. U.“ más mérleget s más színvonalmerőt használ a versek fölötti ítéleteiben, mint más lapok.

— Pest. J. — Kálmán. Kezdetlenség; s ha itt-ott egy pár sikerült sor van is benne, az egész távolról sem üti meg a közöletesség mértékét.

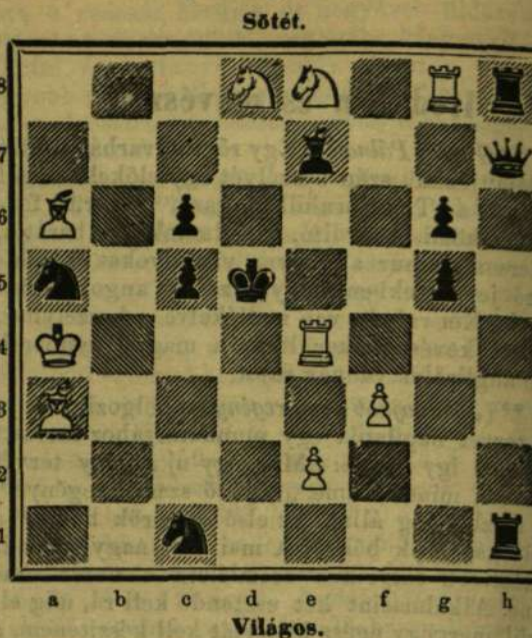
— Gabányi. Hogy mondja Petőfi? „Kedvemnek ha magja volna: Elvetném a hó felett, S ha kikélné: rózsaszedő Koszorúja a telet.“

— K. „Álmamban.“ Gyenge s üres érzelmek. — Prencsalva. T. J. A. „Természettudományi Közlöny“ előfizetési ára egy évre 5 ft.

— A „Vasárnapi Ujság“ reggeli évfolyamai. Eladó a „Vasárnapi Ujság“ 18 évi folyamára (megindulástól 1854-től kezdve)...

SAKKJÁTÉK.

670-ik sz. f. — Gérecz Károlytól (Sárospakon.)

Világos indul s a hatodik lépésre mattot mond.

A 665-ik számú feladvány megfejtése.

- Söt. 1. Fc6—e8... Kd4—e1 2. Fc8—g6... d5—d4(a) 3. He1—d3... Ke4—d3: 4. Bf5—f2 matt.

Helyesen fejtettek meg: Veszprémben: Fülöp József. — Miskolcon: Czenhe József. — Gelsen: Glesinger Zeigmond. — Jászkisérén: Galambos István. — Kecskeméten: Galambos László. — N.-Szabolcán: Kovács Albert. — Pesten: Kocséry Lajos. — Sárospaton: Rózsa Boldizsár. — A pesti sakk-kör.

Előfizetési felhívás

VASÁRNAPI UJSÁG

Politikai Ujdonságok

1872-ik évi okt.—decz. folyamára.

Szeptember hó végével az évnegyedes előfizetése ideje lejártván, október 1-től az előfizetési mielőbbi megújítására hívjuk föl a t. olvasó-közönséget...

Előfizetési feltételek:

Postán küldve vagy Pesten házhoz hordva. A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt:

Évnegyedre (október—december 1872.)... 2 ft. 50 kr. Félévre (október—március 1872—73.)... 5 „

Csupán a Vasárnapi Ujság:

Évnegyedre (október—december 1872.)... 1 ft. 50 kr. Félévre (október—március 1872—73.)... 3 „

Csupán a Politikai Ujdonságok:

Évnegyedre (október—december 1872.)... 1 ft. 25 kr. Félévre (október—március 1872—73.)... 2 „ 50 „

Az előfizetési pénzek bekielűdése legelőször csak postai utalvánnyal eszközölhető.

A Vasárnapi Ujság és P. Ujdonságok kiadó-hivatala (Pest, egyetem-utca 4. sz. a.)

Lapunk mai számához van mellékelve a „Csodabogár“ című hetilap előfizetési felhívása.

TARTALOM.

Kisfaludy Sándor születésének százados évfordulóján (arczkép). — Krisztus a buzakalászok közt. — A magyar nemes testőrség alapítása. — Törökországi képek (öt kép). — Szabadságot katonák ősi hadgyakorlata (képpel). — „Rombányi.“ (III-dik ének). — A gyorsírásról. — Egy-veleg. — Tarház: Irodalom és művészet. — Közintézetek, egyletek. — Egyház és iskola. — Mi újság? — Nemzeti színház. — Szerkesztői mondanivaló. — Sakkjáték. — Heti-naptár.

Felolvasó szerkesztő: Nagy Miklós. (L. magyar-utca 21. sz.)

HIRDETÉSEK.

Az általános magyar municipális hitelintézet kamatozó pénztári jegyek

(fürdő-utca és a Dorottya-utca sarkán) f. évi szept. 15-től fogva pénzeket vesz át... A pénztári jegyek 100, 500, 1000 és 5000 frtos darabokban bocsátottnak ki a következő kamatlábbal: 3 nap felmondásnál 4 1/2 %-al.

Wheeler és Wilson-féle varrógépek — Manufacturing — Kompagnie New-Yorkban... OHM C. O. Pesten, József-ter 15-ik sz. alatt

A nehézkoros-göröcsök (Fallsucht) levezetése után meggyógyítja: dr. O. Killisch különleges orvos, most: Berlinben, Louisenstrasse Nr. 45, eddig száznál több, tökéletesen meggyógyított.

A maga nemében egész Európában a legnagyobb és sokoldalulag kitüntetett FOGL E.-féle első cs. kir. udvari fehérnemű gyára Bécsben. Raktárak: 25 Mariahilf, 25 Ecker der Himmelfahrtgasse.

A frankenbergi technikum. Gépgyáriskola. Vegyésziskola. Művezetők iskolája. Ipattanoda. Előkészítés az önkényes vizsgára, növelde. A téli tanfolyam kezdődik október 15-én. Tervek ingyen. A technikum igazgatósága Frankenbergben (Szászországban).

Vidats István gépgyára Pesten, kétnyul-utca 8. sz. ajánlja a t. gazdász urak becses figyelmébe legjobb szerkezetű világhírű Vidats-ekéit, állítható taligáit, szecsakavóit, darálóit, Cseplőgépeit gőz- és lőerőre, Kukoricza-morzsolóit, gép-szóna-gereblyéit és VIDATS-restáit s kitűnő borsajtóit stb.

Biztos kútból tudomásunkra esvén, mikép találkoznak külföldi gyárak, melyek gyárunk készítményeit, a Vidats-ekéket utancsináltatni s a Vidats nevet is az így utancsináltékké hamisan rányomatni szabadnak tartják. Ezen jogtalan és méltánytalan, de e mellett ránk nézve káros eljárás ellen midőn ezennel határozottan tiltakozni kötelességünknek tartanók, egyszersmind figyelmeztetjük tisztelt gazdászainkat, kik gyárunk megrendeléseikkel megtisztelni méltóztatnak, és azokat, kik gyárunk készítményeinek elárúsításával foglalkozni óhajtanának, miszerint megrendeléseiket ezental a hamis ékkelki megosalatás kikerülése tekintetéből közvetlenül gyárunkban Pesten, 2 nyul-utca 8. sz. megtenni sziveskedjenek.

Levélbeli megrendelések (bármely nyelven írva) a pénzbekezdés vagy postai utalvánnyal mellélt jótállással mindenhova s a legpontosabban eszközöltenek. A megrendelési levelek ekép czimzendők: E. FOGL, Wien, k. K. Hoflieferant, (Mariahilferstrasse Nr. 25.) 50 ftig terjedő bevásárlásnál, 6 db. batizs-kendő és 1 himzett női-garnitúra ráadásul ingyért adatik.

HETI-NAPTÁR. Table with columns for Hónapi-heti nap, Katholikus és protestáns naptár, Görög-orosz naptár, Izraeliták naptára, Nap (hossza, kel, nyug.), Hold (hossza, kel, nyug.).

HIRDETÉNY.

A pesti zálog-kölcsön-intézetnek

van szerencsége ezennel köztudomásra juttatni, hogy üzletvekenységét folyó évi októberhó 1-jével megkezdi. — Az intézet üzletköre kiterjed: **ingó-tárgyak, ékszerek, arüzek, természetmennyek s értékpapírokra** kölcsönadásokra, valamint azok bizományképeni bevásárlására s eladására; az intézet elvállal továbbá **takarékbetételeket** kamatozásra **betéti könyvecskék** mellett, s felvette egyszersmind körébe a **váltóeszámitolási** üzletet is.

Takarékbetételek további intézkedésig 6 1/2, kamatozással vétetnek át. — Vidéki megrendelések gyorsan és pontosan teljesítetnek.

Az irodák léteznek: a fel-dunason, **Ganz-féle házban** (a cs. kir. szab. forgalmi bank ezelőtti helyiségében). — Hivatalos órák 8—1-ig, s délután 3—5 óráig.

(A zálogkölcsön-osztály, ingó-tárgyak s ékszerekre nézve, a délutáni órákban zárva marad.)

Az igazgatóság.

1363 (1-3)

Pest, október 6-án 1872.

Előfizetési feltételek: a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Egész évre 10 frt. — Fél évre 5 frt. Csúpan Vasárnapi Ujság: Egész évre 6 frt. Fél évre 3 frt. — Csúpan Politikai Ujdonságok: Egész évre 5 frt. — Fél évre 2 frt. 50 kr.

Hirdetési díjak, a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságokk: Egy négyzet hasábrött petit sor, vagy annak helye, egyszeri lgtatásnál 10 krajczárba; háromszori vagy többszöri lgtatásnál csak 7 krajczárba számítatik. — Kiadó-hivatalunk számára hirdetményeket elfogad Bécsben: Oppelk Alajos, Wollzeile Nr. 22. és Haasenstein és Vogler, Wollzeile Nr. 9. — Bélyeg-díj, külön minden lgtatás után 30 krajczár.

XV. Károly svéd király.

(1826—1872.)

Van egy csöndes ország odafönn a ködös északon, mely elvonulva az európai nemzetcsaládok zajos üzemétől, békében végzi dolgait odahaza, s minden gondja arra lát-szik fordítva, hogy tüzhelye barátságos, marasztaló legyen.

Az ösmondák, a hőregék legrégibb hazája ez, az Edda és a Frithjof-monda bölcseje, hol emberi testet öltött istenek és isteni lelket rejtő emberek árnyai lengenek a zizegő fenyéren, hegyek jégormain, csendes éji köd-ben, hullámmoraj között.

A kontinens meg-rengető áradatok habjai megtörnek szirtes part-jain, s nem habortgatják csendes tereit. Ó maga is békében él kívül-be-lül a kiközött harcok után. Gusztáv Adolf hadtördelő lelke, XII. Károly faldöntő vas-homloka, mint egy lelkesítő emlék, csak néha világít fel lelkében a mult sötét éjjeléből.

E csendes országból e napokban egy hir nyi-lamlott végig Európa távsodrony-eirein. Skan-dinavía királya, XV. Károly m. hó 18-dikán Malmöben megszünt élni.

Az elhunyt király 1826-ban május 3-kán született s fia volt I. Oskárnak, a Bernadotte-családból származott második királynak, kinek uralkodása alatt mint regens többször viselte az ország kormányát. Az uralkodást 1859-ben vette át s békésen viselte azt egész haláláig. Az ambiezió, idegyengülés, lepkor, meghörös s nevezetesen a különleges gyengécski állapotok (magömlés, tehetlenség stb.) ellen. Ára 1 tallér vagy 2 ft. o. é. és 5 tallér vagy 10 ft. o. Kézzel készített: a coca-növényről lrt tudományos értekezésetől, mely a „Sarcocolla“ címzett gyógyszerért által Malmóban, ingyért szolgáltatik ki.

tább, sokkal magasabb volt: az, hogy népét erőssé, szabadá, elégedetté tegye. Ő magát nem tekinté népe urának, de első tisztviselőjének, s vezérelve volt, hogy a mi a nemzetet történi, az mind a nemzet akaratának meghamisatlan kifolyása legyen. Ily alkotmányos érzelem mellett nem valósíthatta egészen lelke vágyait, nem érthette el tökéletesen a maga elé tűzött magasztos célokat, — de megközelíté megértetét népeivel s ök bizonyára valósíítani fogják azokat.

A modern állameszmék megtestesítése Ugyanaz az eszme, mely Olaszországot nagygyá, Németországot hatalmassá tette.

A mi a Svéd-és Norvégország közt létező personal-unióknak real-unióvá leendő átváltoztatását illeti, — ez Norvégország ellenzésén hiúsult meg. Így a királynak a nagy tervekből egyedül azt sikerült keresztülvinni, hogy az elévült alkotmányt teljesen átalakítá. Azelőtt Svédországnak nem kevesebb, mint négy rendi országgyűlése volt, külön a nemességnek, külön a papoknak, külön a polgároknak és külön a parasztságnak, s minden jótékony reformeszmé, mely a két utóbbitól netán kiindult, megzök-kent a két előbbinek ellenző magatartásán. Most már négy országgyűlés helyett két kamarája van Svéd-Norvégország törvényhozásának, s így sikerült sok reformeszmé megvalósítása. A törvény előtt most már egyenlő mindenki, a vallásszabadsági törvény egészen szabadelvűvé lett s a társadalmi viszonyok tetemesen meg-

XV. KÁROLY SVÉD KIRÁLY.

KERTÉSZ ÉS EISERT PESTEN

Dorothy-utca 2. szám. A. magyar királyi díjazott alkotó

ajánlják az őszi idényre alkalmas cikkek dús választékát: következő

Fűtő-szerek. Türelmet, hőt és szén-lápatot tartalmazó készülékek. 1.50-3 frt.ig, valódi angolok 5.50-1.50. **Kandalló-állványok** fűtő készülékkel felszerelve 3.00, 3.80, 4-10 frt.ig, szintén ilyenek kutyákat s egyéb állatok ábrázoló festményekkel 5-20 frt.ig. **Kandalló-készletek** valódi és argentinből 2.00-30 frt.ig. **Kályha-elő-tűz** csúszkával valódi és argentinből 1.75, 4.95 frt.ig. **Kő-, szén- és cserétköszorák** 2.00-7.50 frt.ig. **Fűtő-köszorák** valódi és argentinből 1.50-15 frt.ig. **Kályha- és kandalló-készletek**, különösen kiállítási-cikkek 10 krtól 4 frt.ig.

Igen ajánlható különlegességek. **Anzali csemeték**, nyomó készlettel 1.80-5 frt.ig, közönségesek 40 kr. 2 frt.ig. **Francia gyorsforraló lámpa.** (Rechaud a flamme forcé.) Ezen új találmányra azon t. cz. gazdák figyel-mét kívánjuk vezetni, kik a kükoricát ké-zel morzsolják, mivel ezen új készülék se-rüléstől egy egysz. a nével, hogy befe-rádn, jelentékeny mennyiségűt képes lemor-zsolni, kezeleése pedig ép oly egyszerű, mint az előző találmány. **Darabok** 1.50, 2.00, 2.50, 3.00, 3.50, 4.00, 4.50, 5.00, 5.50, 6.00, 6.50, 7.00, 7.50, 8.00, 8.50, 9.00, 9.50, 10.00, 10.50, 11.00, 11.50, 12.00, 12.50, 13.00, 13.50, 14.00, 14.50, 15.00, 15.50, 16.00, 16.50, 17.00, 17.50, 18.00, 18.50, 19.00, 19.50, 20.00, 20.50, 21.00, 21.50, 22.00, 22.50, 23.00, 23.50, 24.00, 24.50, 25.00, 25.50, 26.00, 26.50, 27.00, 27.50, 28.00, 28.50, 29.00, 29.50, 30.00, 30.50, 31.00, 31.50, 32.00, 32.50, 33.00, 33.50, 34.00, 34.50, 35.00, 35.50, 36.00, 36.50, 37.00, 37.50, 38.00, 38.50, 39.00, 39.50, 40.00, 40.50, 41.00, 41.50, 42.00, 42.50, 43.00, 43.50, 44.00, 44.50, 45.00, 45.50, 46.00, 46.50, 47.00, 47.50, 48.00, 48.50, 49.00, 49.50, 50.00, 50.50, 51.00, 51.50, 52.00, 52.50, 53.00, 53.50, 54.00, 54.50, 55.00, 55.50, 56.00, 56.50, 57.00, 57.50, 58.00, 58.50, 59.00, 59.50, 60.00, 60.50, 61.00, 61.50, 62.00, 62.50, 63.00, 63.50, 64.00, 64.50, 65.00, 65.50, 66.00, 66.50, 67.00, 67.50, 68.00, 68.50, 69.00, 69.50, 70.00, 70.50, 71.00, 71.50, 72.00, 72.50, 73.00, 73.50, 74.00, 74.50, 75.00, 75.50, 76.00, 76.50, 77.00, 77.50, 78.00, 78.50, 79.00, 79.50, 80.00, 80.50, 81.00, 81.50, 82.00, 82.50, 83.00, 83.50, 84.00, 84.50, 85.00, 85.50, 86.00, 86.50, 87.00, 87.50, 88.00, 88.50, 89.00, 89.50, 90.00, 90.50, 91.00, 91.50, 92.00, 92.50, 93.00, 93.50, 94.00, 94.50, 95.00, 95.50, 96.00, 96.50, 97.00, 97.50, 98.00, 98.50, 99.00, 99.50, 100.00, 100.50, 101.00, 101.50, 102.00, 102.50, 103.00, 103.50, 104.00, 104.50, 105.00, 105.50, 106.00, 106.50, 107.00, 107.50, 108.00, 108.50, 109.00, 109.50, 110.00, 110.50, 111.00, 111.50, 112.00, 112.50, 113.00, 113.50, 114.00, 114.50, 115.00, 115.50, 116.00, 116.50, 117.00, 117.50, 118.00, 118.50, 119.00, 119.50, 120.00, 120.50, 121.00, 121.50, 122.00, 122.50, 123.00, 123.50, 124.00, 124.50, 125.00, 125.50, 126.00, 126.50, 127.00, 127.50, 128.00, 128.50, 129.00, 129.50, 130.00, 130.50, 131.00, 131.50, 132.00, 132.50, 133.00, 133.50, 134.00, 134.50, 135.00, 135.50, 136.00, 136.50, 137.00, 137.50, 138.00, 138.50, 139.00, 139.50, 140.00, 140.50, 141.00, 141.50, 142.00, 142.50, 143.00, 143.50, 144.00, 144.50, 145.00, 145.50, 146.00, 146.50, 147.00, 147.50, 148.00, 148.50, 149.00, 149.50, 150.00, 150.50, 151.00, 151.50, 152.00, 152.50, 153.00, 153.50, 154.00, 154.50, 155.00, 155.50, 156.00, 156.50, 157.00, 157.50, 158.00, 158.50, 159.00, 159.50, 160.00, 160.50, 161.00, 161.50, 162.00, 162.50, 163.00, 163.50, 164.00, 164.50, 165.00, 165.50, 166.00, 166.50, 167.00, 167.50, 168.00, 168.50, 169.00, 169.50, 170.00, 170.50, 171.00, 171.50, 172.00, 172.50, 173.00, 173.50, 174.00, 174.50, 175.00, 175.50, 176.00, 176.50, 177.00, 177.50, 178.00, 178.50, 179.00, 179.50, 180.00, 180.50, 181.00, 181.50, 182.00, 182.50, 183.00, 183.50, 184.00, 184.50, 185.00, 185.50, 186.00, 186.50, 187.00, 187.50, 188.00, 188.50, 189.00, 189.50, 190.00, 190.50, 191.00, 191.50, 192.00, 192.50, 193.00, 193.50, 194.00, 194.50, 195.00, 195.50, 196.00, 196.50, 197.00, 197.50, 198.00, 198.50, 199.00, 199.50, 200.00, 200.50, 201.00, 201.50, 202.00, 202.50, 203.00, 203.50, 204.00, 204.50, 205.00, 205.50, 206.00, 206.50, 207.00, 207.50, 208.00, 208.50, 209.00, 209.50, 210.00, 210.50, 211.00, 211.50, 212.00, 212.50, 213.00, 213.50, 214.00, 214.50, 215.00, 215.50, 216.00, 216.50, 217.00, 217.50, 218.00, 218.50, 219.00, 219.50, 220.00, 220.50, 221.00, 221.50, 222.00, 222.50, 223.00, 223.50, 224.00, 224.50, 225.00, 225.50, 226.00, 226.50, 227.00, 227.50, 228.00, 228.50, 229.00, 229.50, 230.00, 230.50, 231.00, 231.50, 232.00, 232.50, 233.00, 233.50, 234.00, 234.50, 235.00, 235.50, 236.00, 236.50, 237.00, 237.50, 238.00, 238.50, 239.00, 239.50, 240.00, 240.50, 241.00, 241.50, 242.00, 242.50, 243.00, 243.50, 244.00, 244.50, 245.00, 245.50, 246.00, 246.50, 247.00, 247.50, 248.00, 248.50, 249.00, 249.50, 250.00, 250.50, 251.00, 251.50, 252.00, 252.50, 253.00, 253.50, 254.00, 254.50, 255.00, 255.50, 256.00, 256.50, 257.00, 257.50, 258.00, 258.50, 259.00, 259.50, 260.00, 260.50, 261.00, 261.50, 262.00, 262.50, 263.00, 263.50, 264.00, 264.50, 265.00, 265.50, 266.00, 266.50, 267.00, 267.50, 268.00, 268.50, 269.00, 269.50, 270.00, 270.50, 271.00, 271.50, 272.00, 272.50, 273.00, 273.50, 274.00, 274.50, 275.00, 275.50, 276.00, 276.50, 277.00, 277.50, 278.00, 278.50, 279.00, 279.50, 280.00, 280.50, 281.00, 281.50, 282.00, 282.50, 283.00, 283.50, 284.00, 284.50, 285.00, 285.50, 286.00, 286.50, 287.00, 287.50, 288.00, 288.50, 289.00, 289.50, 290.00, 290.50, 291.00, 291.50, 292.00, 292.50, 293.00, 293.50, 294.00, 294.50, 295.00, 295.50, 296.00, 296.50, 297.00, 297.50, 298.00, 298.50, 299.00, 299.50, 300.00, 300.50, 301.00, 301.50, 302.00, 302.50, 303.00, 303.50, 304.00, 304.50, 305.00, 305.50, 306.00, 306.50, 307.00, 307.50, 308.00, 308.50, 309.00, 309.50, 310.00, 310.50, 311.00, 311.50, 312.00, 312.50, 313.00, 313.50, 314.00, 314.50, 315.00, 315.50, 316.00, 316.50, 317.00, 317.50, 318.00, 318.50, 319.00, 319.50, 320.00, 320.50, 321.00, 321.50, 322.00, 322.50, 323.00, 323.50, 324.00, 324.50, 325.00, 325.50, 326.00, 326.50, 327.00, 327.50, 328.00, 328.50, 329.00, 329.50, 330.00, 330.50, 331.00, 331.50, 332.00, 332.50, 333.00, 333.50, 334.00, 334.50, 335.00, 335.50, 336.00, 336.50, 337.00, 337.50, 338.00, 338.50, 339.00, 339.50, 340.00, 340.50, 341.00, 341.50, 342.00, 342.50, 343.00, 343.50, 344.00, 344.50, 345.00, 345.50, 346.00, 346.50, 347.00, 347.50, 348.00, 348.50, 349.00, 349.50, 350.00, 350.50, 351.00, 351.50, 352.00, 352.50, 353.00, 353.50, 354.00, 354.50, 355.00, 355.50, 356.00, 356.50, 357.00, 357.50, 358.00, 358.50, 359.00, 359.50, 360.00, 360.50, 361.00, 361.50, 362.00, 362.50, 363.00, 363.50, 364.00, 364.50, 365.00, 365.50, 366.00, 366.50, 367.00, 367.50, 368.00, 368.50, 369.00, 369.50, 370.00, 370.50, 371.00, 371.50, 372.00, 372.50, 373.00, 373.50, 374.00, 374.50, 375.00, 375.50, 376.00, 376.50, 377.00, 377.50, 378.00, 378.50, 379.00, 379.50, 380.00, 380.50, 381.00, 381.50, 382.00, 382.50, 383.00, 383.50, 384.00, 384.50, 385.00, 385.50, 386.00, 386.50, 387.00, 387.50, 388.00, 388.50, 389.00, 389.50, 390.00, 390.50, 391.00, 391.50, 392.00, 392.50, 393.00, 393.50, 394.00, 394.50, 395.00, 395.50, 396.00, 396.50, 397.00, 397.50, 398.00, 398.50, 399.00, 399.50, 400.00, 400.50, 401.00, 401.50, 402.00, 402.50, 403.00, 403.50, 404.00, 404.50, 405.00, 405.50, 406.00, 406.50, 407.00, 407.50, 408.00, 408.50, 409.00, 409.50, 410.00, 410.50, 411.00, 411.50, 412.00, 412.50, 413.00, 413.50, 414.00, 414.50, 415.00, 415.50, 416.00, 416.50, 417.00, 417.50, 418.00, 418.50, 419.00, 419.50, 420.00, 420.50, 421.00, 421.50, 422.00, 422.50, 423.00, 423.50, 424.00, 424.50, 425.00, 425.50, 426.00, 426.50, 427.00, 427.50, 428.00, 428.50, 429.00, 429.50, 430.00, 430.50, 431.00, 431.50, 432.00, 432.50, 433.00, 433.50, 434.00, 434.50, 435.00, 435.50, 436.00, 436.50, 437.00, 437.50, 438.00, 438.50, 439.00, 439.50, 440.00, 440.50, 441.00, 441.50, 442.00, 442.50, 443.00, 443.50, 444.00, 444.50, 445.00, 445.50, 446.00, 446.50, 447.00, 447.50, 448.00, 448.50, 449.00, 449.50, 450.00, 450.50, 451.00, 451.50, 452.00, 452.50, 453.00, 453.50, 454.00, 454.50, 455.00, 455.50, 456.00, 456.50, 457.00, 457.50, 458.00, 458.50, 459.00, 459.50, 460.00, 460.50, 461.00, 461.50, 462.00, 462.50, 463.00, 463.50, 464.00, 464.50, 465.00, 465.50, 466.00, 466.50, 467.00, 467.50, 468.00, 468.50, 469.00, 469.50, 470.00, 470.50, 471.00, 471.50, 472.00, 472.50, 473.00, 473.50, 474.00, 474.50, 475.00, 475.50, 476.00, 476.50, 477.00, 477.50, 478.00, 478.50, 479.00, 479.50, 480.00, 480.50, 481.00, 481.50, 482.00, 482.50, 483.00, 483.50, 484.00, 484.50, 485.00, 485.50, 486.00, 486.50, 487.00, 487.50, 488.00, 488.50, 489.00, 489.50, 490.00, 490.50, 491.00, 491.50, 492.00, 492.50, 493.00, 493.50, 494.00, 494.50, 495.00, 495.50, 496.00, 496.50, 497.00, 497.50, 498.00, 498.50, 499.00, 499.50, 500.00, 500.50, 501.00, 501.50, 502.00, 502.50, 503.00, 503.50, 504.00, 504.50, 505.00, 505.50, 506.00, 506.50, 507.00, 507.50, 508.00, 508.50, 509.00, 509.50, 510.00, 510.50, 511.00, 511.50, 512.00, 512.50, 513.00, 513.50, 514.00, 514.50, 515.00, 515.50, 516.00, 516.50, 517.00, 517.50, 518.00, 518.50, 519.00, 519.50, 520.00, 520.50, 521.00, 521.50, 522.00, 522.50, 523.00, 523.50, 524.00, 524.50, 525.00, 525.50, 526.00, 526.50, 527.00, 527.50, 528.00, 528.50, 529.00, 529.50, 530.00, 530.50, 531.00, 531.50, 532.00, 532.50, 533.00, 533.50, 534.00, 534.50, 535.00, 535.50, 536.00, 536.50, 537.00, 537.50, 538.00, 538.50, 539.00, 539.50, 540.00, 540.50, 541.00, 541.50, 542.00, 542.50, 543.00, 543.50, 544.00, 544.50, 545.00, 545.50, 546.00, 546.50, 547.00, 547.50, 548.00, 548.50, 549.00, 549.50, 550.00, 550.50, 551.00, 551.50, 552.00, 552.50, 553.00, 553.50, 554.00, 554.50, 555.00, 555.50, 556.00, 556.50, 557.00, 557.50, 558.00, 558.50, 559.00, 559.50, 560.00, 560.50, 561.00, 561.50, 562.00, 562.50, 563.00, 563.50, 564.00, 564.50, 565.00, 565.50, 566.00, 566.50, 567.00, 567.50, 568.00, 568.50, 569.00, 569.50, 570.00, 570.50, 571.00, 571.50, 572.00, 572.50, 573.00, 573.50, 574.00, 574.50, 575.00, 575.50, 576.00, 576.50, 577.00, 577.50, 578.00, 578.50, 579.00, 579.50, 580.00, 580.50, 581